

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitshak Itzak ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

7

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

הפעם ילוח אישי אלי כירידתי
 לו שלשה בנים על-בן קרא
 שמו רוי: לו ותהר עוד ותלד
 בן ותאמר הפעם אודה את-
 יהוה על-בן קראה שמו יהודה
 ותעמד מלדרת: ל א ותרי-
 רחל כי לאילדה ליעקב ותקנא
 רחל באהתה ותאמר אל-יעקב
 הבה לי בנים ואם-אין כחה

מין סאן מיר פֿערבונדען
 ווערדען, דען איד האבע
 איהם דרייא זאָהנע געכאַה-
 רען: דאָרדער נענגטע מאָן
 איהן לוי: (לה) ויאָרד
 פֿערנער שוואַנגער, אונד
 געכאַהר אַייגען זאָהן, דאָ
 שפראַך ויא, נון וויל אַך דעם
 עוויגען דאַנקען, דאָרום
 נענגטע ויא איהן יהודה:
 זאָדען הילט ויא איין מיט
 געכאַהרען:

ל (א) אלו רחל זאָהע, דאָס
 זיא דעם יעקב קיינע
 קינדער געכאַהרען, דאָ בע-
 גיידעטע רחל איהרע שווע-
 טער: אונד שפראַך צו יעקב,

שאַפֿע מיר קינדער, וואָ ניכט, זאָ שטערבע איד

תרגום אונקלוס

רש"י

זטנא יתחברר לי בעלי ארי-ילדות
 ליה תלתא בגין על-בן קרא-שמייה
 לוי: (לה) ועדיאית עוד וירידת בר
 ואפרת הקא זטנא אודי קרם-די על-
 בן קרת שמייה יהודה וקמת מלטיילר:
 ל (א) וחות רחל ארי לא ילדות
 ליעקב וקניאית רחל באהתה
 ואפרת ליעקב הבל לי בגין ואם-לא

(לד) הפעם ילוח אישי לפי שהאשה
 כניחת היו וידעו ש"כ שבטים יוצאים מיעקב
 וד' נשים ישא אונר' מעתה אין לו פתחון פה
 עלי שהרי בטלתי כל חלקי בני: על כן כל
 מי שאמר בו על כן מרובה באוכלוסין חן
 מלי שהארון היה עכלה בהם: קרא שמו
 לוי. בכלם כתיב ותקרא זה כתב בו קרא ויש
 מדרש אגדה באלה הדברי רבה שלח הקב"ה
 גברואל והביאו לפניו וקרא לו שם זה וכתן לו
 כ"ד מתנות כהונה ועל שם שלוחו כמתנות
 קראו לו: (לה) הפעם אודי. שטלתי יותר
 מחלקי מעתה יש לי להודות:

ל (א) ותקנא רחל. קנאה במעשה העובי
 אמרה אלולי שדקרה ממני לא זכתה לבנים: הנה לי וכי כך עשה אביך לזקן

ט"א אגא

באור

(בראשית י"ט י"ט), הבלל ובדילמי (ישעי' כ"ג'): (לד) ילוח, לשון חסור, יתחבר אלי
 בעלי: על בן קרא שמו לוי, הקורא, ורשעים כתב יש למר שיעקב קרא לו שם עב"ל,
 ולפי ששפט הלשון שהתחיל ותאמר עתה הפעם, ראוי לכתוב קראה ולכן דרשו חכמים טוב
 ועין גב"ר: (לה) הפעם אודה, לשון הרצונ' כטעם הפעם הזאת חסר שיש לי ארבעה
 בנים חודה השם כי לא חסוד להיות לי עוד כאומר אודה את השם שנתן לי כל זה ויספיק לי
 על כן עמדה מלדת עב"ל: והעמך מלדת, פסקה:

ל (א) הבה לי בנים ואם אין טחה אנכי, על דרך הפשט אמרה רחל ליעקב שיתן לה
 בנים ובחמת דעתה לאמר שיתפלל עליה עד שיתן לה בנים על כל פנים, ואם אין תשת

בבער

אָנְכִי : 3 וַיִּחַר אֶף יַעֲקֹב בְּרַחֲלָה
 וַיֹּאמֶר הַתַּחַת אֱלֹהִים אָנְכִי
 אֲשֶׁר מָנַע מִמֶּנּוּ פְרִי בֶטֶן :
 4 וְהֵאמֹר הִנֵּה אֲמַתִּי בְלָהָה בְּאֶ
 אֶרְיָה וְתִלְדַּת עַל-בְּרַכִּי וְאֶבְנָה
 גַּם-אֲנֹכִי מִמֶּנָּה : 7 וְהִתְחַלְתִּי אֶת-
 בְּלָהָה שִׁפְחָרְתָהּ לְאִשָּׁה וַיֵּבֵא
 אֶלְיָה יַעֲקֹב : 8 וְתִלְדֵהוּ בְלָהָה
 וְתִלְדַּת

אויך : (3) דא ענטבראנטע
 יעקב'ז צארן איבער רחל :
 אונד ער שפראך, בין איך דען
 אן דער שטעללע גאטטען,
 וועלכער דיר לייבזפרוכט
 פֿערואגט האט? (ג) זיין
 שפראך, היר גיזט מיינע
 מאנד בלהה, קאסטע צו
 גייהר : דאס זיין קינדער
 בעקאטטע, דיין איך אויף
 מיינען שאס ערצירע, וא
 ווערדע איך דורך זיין אויך
 געבויאט וועררען : (ד) זיין
 גאכ איהם אלוף איהרע מאנד
 בלהה צור פֿרויא : אונד יעקב
 אונד

וואָהנטע איהר בייא : (ה) בלהה וואָרד שוואַנגער

תרגום אונקלוס

רש"י

אָנְכִי : (3) וְתִקְוֵה רִוְגָא דַּיַעֲקֹב בְּרַחֲלָה
 וְאָמַר הַמַּיְנוּ אֶת בַּעֲיָא הַקְּאִיטְרוּקְדִים
 יִתְבַּעֲוּ דִּי טַנַּע טַנַּע וְלִדְא דַּטְעִין :
 (4) וְאָמַרְתָּ קָא אֲמַתִּי בְלָהָה עוֹל לְוִתָּהּ
 וְתִלְדִּי וְאָנְא אִירְפִּי וְאֲתַבְנִי אֶף-אָנְא
 טַנַּע : (7) וְהִתְחַלְתִּי אֶת-בְּלָהָה אֲמַתָּה
 לְאִשְׁתִּי וַעֲמַל לְוִתָּהּ יַעֲקֹב : (8) וְעַדִּיאַת בְּלָהָה

והלא התפלל עליה : מתי אנכי
 מחאן למו שאין לו בנים אחיב כמת :
 (ב) התחת וכי במקומו אני : מנך את
 אומרת שאשה כאבא אני איני כאבא אבא לא
 היו לו בנ' אני יש לי בנים : מנך מנע ולא
 מנני : (ג) על ברכי כתרנומו ואבא ארבי :
 ואבנה גם אנכי : מהו גם אמרה לו זקן
 אברהם

וילדת

ועדיאית בלהה

באור

בנער, דברה שלא כהונן בקנאית' וחשבה כי באהבתו אותה יתענה יעקב וילבש עק ואשר ויתפלל
 עד שיהיו לה בנים שלא תמות בנערה' (הרמב"ן) : מתי אנכי, טעמו מלרע
 שהו ביינוי אבל מתי עלי רחל (לקמן מ"ח ו'), טעמו מלעיל שהו לשעבר : (ב) ויחר
 אף יעקב ברחל, שאין תפלת הנדיקים בידם שתשמע עכ"פ ובעבור שדברה דרך
 נענועי הנשים האהובות להפחידו במיתתה חרה אשו ולכך אמר לה שאינו במקום
 אלהים שיפקוד העקרות על כל פנים ואינו חושב בדבר כי מונה נמנע פרי הבטן
 ולא מנני חוה ליסר אותה ולהכלימה והנה הנדקת בראותה שלא תוכל להסיך על תפלת
 יעקב שבה להתפלל על עמיה אל שומע בעקה חוה ושומע אליה אלהים, ואולי נתקן על
 דעת רבותינו כי יעקב אי אפשר שלא התפלל על אשתו האהובה כי עקרה היא אלא שלא
 נתקבלה תפלתו וכזה עתה רמז להתעולל עליו לאמר שיתן לה בנים עכ"פ בתפלתו כי לא
 נופל הוא מאביו שעה כן ויחר אשו ואמר לה כי הדבר ביד האלהים ולא בידו ואביו
 כשעשה תפלתו שהו נדיק ועתיד להיות לו זרע אבל היא נמנע מונה פרי בטן ונכון הוא,
 (הרמב"ן) : החחח, בעקום : (ג) וחלד על ברכי, מ"א וי"ח, ותלוד ואבא אירני, וכן
 מתורגם בל"ח : ואבנה, עיין מ"ש נפ' לך (לעיל י"ז ב') : גם אנכי, לפי פשוטו כאחופי :
 וחלד

אונד געכארר דעם יעקב
איין וואו : (1) דא שפראך
רחל , גאטט וואר מין ריב
טער , אונד האט אויך מיינע
שטיממע ערהארט , אונד

ותלד ליעקב בן יותאמר רחל
דגני אלהים וגם שמע בקול
יותן

רש"י

תרגום אונקלוס

אברהם היו לו בני' מהגר ומגר מתמו כנגד
שרה אמר לה וקנתי הכניסה צרתה לביתה
אלמרה לו אם הדבר הזה מעכב הכה אמתו :
ואזנה גם אנכי מונח * כשרה : (1) דגני אלהים *
ויצידת ליעקב בר : (1) ואמרת רחל
דגני יי ואף קבל צלותי ויחב
דגני

באור

(ה) ותלד ליעקב בן, הזכיר בכל השפחות ליעקב להגיד כי הוא חסן ומודה בהם ואינו
קרא לו בן האמה רק בן ליעקב כגני הנצירות המתחסים אליו ואמר בלאה בן חמישים שנה
ליעקב בעבור רבו הנשים לומר כי ככולן יספן ואת כולם יקרב ולא הזכיר בדאשונים בן
(הרמב"ן), ח"ל ר"ע ספרטו, ויתן ליבן, והנה הסביוו הנצירות בדבריהן אלה שתייה
השפחות משוררות זה באמין שהיו בני השפחות להן לבנים לא לעבדים כמו שהיה הדין אם
היו אשותם שפחות כאמרו האשה ולדיה תהיה לאדניה (שמות כ"ד), לשיקך לא שעבדו
בהן כמו שעבדה שרה את הגר בהסכמת אישה כאמרו הנה שפחתך בידך (לעיל י"ו),
ובכן היו כלם בני יעקב לירשו והיו כלם רגיים לזכרון לפני ה' באפוד ובחשן שכל אחד מהם
נחשב ליעקב ורע המיוחס אחריו והפך זה היה בימשאל כאמרו כי בינחק יקרא לך ורע (ס'
כ"א י"ג) עב"ל, ולפי דעתי לא מן השם הוא זה, כי זהו מחוקי התורה ומאספיה להיות בן
השפחה עבד עולם לאדוניו ולבן הנצירה ולהיות נחשב כאמו השפח' ושלא להיות בתורת יחשה
כלל, ושלא להתיחס אחר אביו רק אחר אמו השפחה, ואולי קודם שנתנה התורה היו כלם
איים לירושא ולהתיחס, וראי' לזה ממאמר שרה כי לא יורש בן האמה הואת עם בני עמ' ונחק
(ס' י'), ולא היתה צריכה לומר זאת אם הי' אז המנהג בן, ומדוע ירע זאת בעיני אברהם
אם אינו במשפט הירושא, גם אם נדחה ישמעאל בעבור היותו בן השפחה, מדוע נדחו בני
קטורה, כי עם שהיתה פילגש, לא היתה שפחה, כי לקחה אחר שרת, והנה ראש
שנדחה עמו מהתיחס אל ינחק אף שהי' בן הנצירה, אבל יראה לי כי אז הי' המנהג להיות
הכל תלוי ברצון האב, ובידו לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הכבוד, גם לתת
הירושא לאחד מבניו ולסלק האחרים מכל וכל, והיו יכולים ארס בני הנצירות ובני השפחות,
את אשר יבחר בו האב יקריב אליו, ולכן בקשה שרה מאברהם לאמר גרש האמה הואת ואת
בנה (ס'), להיות כי ברצונו הדבר תלוי, ואברהם הי' רע בעיניו לסלקו מירושאו כי היה
אוהב אותו, והי' רוצה שירשו שניהם נתלתו ינחק וישמעאל, ואולי לא הי' עשה רצון שרה בזה
(אף שלא הקפיד על אמתו, וכבר אמר לשרה בעת שהרתה הגר הנה שפחתך בידך עמי לה
הטוב בעיניך (ס' י"ו)), ואפשר היה ונרשה גם כעת לרצון שרה אבל לא את בני, לכן
כאמר ורע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בני (ס' י"א), ולא על אודות שפחתו) עד
שאר לו השם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמוע בקלה כי
בינחק יקרא לך ורע (ס' י"ג). והנה אחר שגילה לו השם כי רק בינחק יקרא לו ורע, לכן
שלא מעל פניו גם בני קטורה, ובגני ינחק היתה נסבה מאת ה' שיטור עמו את צבורו
ליעקב, וגם הגרסות תובכנה אליו, ולא נתיחס עמו לינחק כמו שדרשו ח"ל בינחק ולא כל
ינחק, אולם בני יעקב היו כולם רגיים לפני השם, ואהובים בעיני יעקב אביהם, לכן
נתיחסו כולם אליו בין לירושא בין לכבוד ומועלה, באין להשיג על אשותם אם הם נצירות
או שפחות, ועל המנהג הזה היה ראוי ביד יעקב לקחת מעלת הצבורה מראובין ולתתה
ליוסף, ואולי לזה כוננה התורה בפרשת כי תהיין לאיש שתי נשים וכו' לא יוכל לבכר את בן
האהובה על פני בן השנואה הכבוד (דברים כ"א ט"ו וט"ז), שלא יהיה עוד המנהג כמקד'
ולא

ויהי עלי בן על כן קראה שמו
 דין ויהיה עוד ותלך בלהה
 ושפחת החל בן שני ליעקב
 ותאמר רחל נפתולי אלהים
 נפתלתי עם אחתי גם יכולתי
 ותקרא שמו נפתלי: ט והרא
 לאה

אונד מיר איינען זאָהן גע-
 געבען: דאָרום געננטע ויא
 איחס דין: (ו) בלהה רחל'ס
 מאַגד וואָרד אַבערמאַרל'ס
 שוואַגער: אַזאָנד געבאָהר
 דעם יעקב דען צווייאַטען
 זאָהן: (ח) דאָ שפּראַך רחל,
 וועטט אַיפּרונגען גאַטטען
 דאַבע איד מיט פּינער שווע-
 טער געוועטטאייפּערט, בין
 איהר אויך בייא געקאַפּטען:
 דאָס

אונד געננטע איהן נפתלי: (ט) אלו לאה זאָהע ,

תרגום אונקלוס

ויהי עלי בר על בן קרת שפיה דין:
 (ט) ועדיא את עוד וילידת בלהה אמתא
 ורחל בר תניין ליעקב: (ח) נאמרת
 רחל קביל יי בעותי באתחננתי
 בצלותי חמידות דיהי עלי ולד כאחתי
 ואף אתיקוב לי וקרת שפיה נפתלי:
 (ט) ותות לאה

דנני ומיינני חכמי: (ח) נפתולי
 אלהים: אגחם בן סרוק פירכא במחברת כמיד
 פתיל חבורים מלת המקום נתחברתי עם
 אחותי לכות לבנים: ואלט אפשר למען עקב
 ופתלתול (דברים ל"ב ה') נתעקשתי והפטרתי
 פנידות ונפתולים הרבה למקום להיות איה
 לאחתי: גם יכולתי הסכים ע"י ואנקל'י
 תרגם למען תפלה כמו נפתלתי עקב החנינה
 לפטור פתקלתי ונתעלתי: כאחתי:
 נפתלתי: נתקבלה תפלתא זמא יא דקיס
 דאָס

באור

ולא ויהי עוד ראות להעביר הנסורה מן האחד אל השני: (ו) דנני, עינין מה
 שכתבתי בתקן סופרים בענין הדגש בענין השנית, ולשוך ק"ע ספרדנו דגנני אלהים נדיק
 הוא בדינו שלא נתן לי הפוען, וגם שמע בקלי, ואף על פי כן קבל תפלתו ע"כ, וזמכון
 מה עם אלהים שהוא דין, גם מלת וגם, וזו הוא ג"כ כוננת רש"י שכתב דנני ומיינני חכמי,
 והוא מב"ר, וכ"ה בטקסאות החדשות, ובנוסחאות הישנות כתוב דנני חכמי, ותמה הרש"י
 כי אינו כנוסח הב"ר, ואף מלת וגם אינה מכוונת, ולפי הטוסף החדש ניהא: (ח) נפתולי
 אלהים נפתלתי וי, ענינו הכפוך והעוות ופירושו כתהפכתי ובסתדלתי עם אחותי לנכנס
 וגם יכולתי וסמך נפתולי אל מלת אלהים לגדל הכתולים וענמש על דרך מאפליה (ירמל'
 ז' ל"א), שלהבת יח (ש"ח ז'), עיר גדולה לאלהים (יונה ז' ג'), כהרדו א' (תהלים
 ל"ו) וכו', ויש מפרשים שיה (ר"ל ין פתיל חבלת שהוא שוש פשוט וסור), נפתולי אלהים
 נפתלתי, כלומר נתחוקתי עם אחותי כי החוש באיכפול וזהו שור הוא יותר חזק (רד"ק
 צאשים טרש פתל), וכן פי' הרמב"ע ח"ל נפתולי, גם מננין נפעל וטעמו כאדם שיבקעם
 אחר ויפתל לנכס אותו כדי להפילו וכן תתפל (שמאל ז' כ"ב כ"ז), וטעם זכר אלהים כי
 לכבוד השם נתתי שפתי יי השם עזרני בהאבקי עכ"ל, ומה תנן בוכת המתרגם האשכנזי
 ומלת אלהים תרגם כהרמב"ע, ויש עוד פירושים אחרים, לדעת מנחם בן סרוק והרש"י הוא
 עלמון חסוד, ורש"י פירש שלשון עקב ופתלתל (דברים ל"ב ה'), והוא קרוב לפי' הרד"ק חבל
 דין שפירש עם אחתי, להיות איה לאחתי (ולא נגד אחתי כדעת הרד"ק), ואיננו שומע היטוב
 לפי פירושו גם יכולתי, גם לפי הסברה בע דברי' אלה נגד מה שקבלה באחותה כן תכר עלי
 בלהבת

לאה כי עמדה מלדת ותקח
את זלפה שפחתה ותתן אתה
ליעקב לאשה: ותקח זלפה
שפחתה לאה ליעקב בן
יא ותאמר לאה בנך ותקרא

ראם זיא איינגעהאלטען מיט
געבאהרען: נאם זיא איהרע
באנד זלפה, גאב זיא דעם
יעקב צור פרויא: (י) דזע
זלפה סאנד דער לאה גע-
באהרע דעם יעקב איינען
זאהן: (יא) דא שפראך לאה,
דאן גוטע גליק איזט געקאמ-
מען, [בגד]: אונד געענטע
זיס, געענטע איהן

רשי

תרגום אונקלוס

לאה ארי קטת טלמיד ודברת ית
זלפה אמתה ויקבת יתה ליעקב
לאנתו: (י) וילדת זלפה אמתה
דלאה ליעקב פר: (יא) ואמרת לאה
אתא גר וקבת ית

בלאך נטריוקן: (י) ותלד זלפה * בכלן
כאמר הריון מן זולפה לפי שהיתה נחורה
מוכלן ומיטקת בשני ואין הריון נכר בה וכדי
לרשות יעקב נתנה לבן ללאה שלא יבין
שמכסתין לו את לאה שכך מנהג ליתן שפחה
הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה: (יא) בא
גד * בא מול טוב כמו גד גדי וסנוק לא ודומה
לו

באור

באקבת בעלה בעבור בני, וע' תסוב מאמרה, השתדלתי עליה לנצחה, בתתי שפחתי לנצח
גם השתדלתי עמדה לו ונכחתי, וא' ת'ל' תפלה, וכתב הרשב"ם ט"ו ראשונה בשביל כ"ו שני
וכן נכתף נכספת (בראשית ל"א ל'), כשאל כשאל לוד, (שואל ח' כ' כ"ח) עב"ל, וד'
שהמקור מבנין נפעל הוא, הקסף, ה' השאל, אבל אין הכדון דומה לראי, כי
מלת נפתולי פה היא עס לרבי
בפתול, ולא מקור, ומקלי השמות משתנים ואינם שוורים את תמונתם: (ט) וחרא לאה
כי עמדה מלדה, לא דעתי מה המעשה הזה ללאה ולמה נתנה שפחה לבעלה והיא לא
היתה עקרה שתבנה ממנה ואין דרך הנשים להרבות נאים לבעליהן אבל נטרך לומר כי היא
נביאות ודעות שעתיד יעקב להעמיד ג' בנים ורצתה שיהיו רוב הבנים לה ממנה או משפחה
שהיא כראיה ולא תתגבר אחותה עליו בבנים ולכן אמרה נתן אליהם שכרי אשר נתתי שפחתי
לאוזי וכן יעקב בעבור זה אשע אליה שימחיד בנים רבים כי ידע כן כדברי רבותינו ויתכן כי
מדעתם שנתנה הארץ לודעם ואברהם ונחך לא הרבו בנים היה חסן יעקב בנשים רבות
להרבות ורעו לנחול את הארץ בו דור רביעי יאזבו הנה ולכן רצתה ליתן לו שפחה שלא יא
כחיות (הרמב"ן): (יא) בגר, הסקרי הוא שמי מיבות בא גד, ופירושו בא מול טוב כמו
הערכים בגד שחן (ישע' ס"ה י"א), וכן הוא בלשון ערבי והוא כוכב גדק, שורה על כל דבר
טוב, וכן במס' שנת (דף ס"ו ע"ג) גד גד יוסבוק לא, פי' התמול מולי ועיף א' תרי, וכחונב בלא'
אחת בלא' ופירושו כמול טוב בא זה, וכן פי' רש"י והרשב"ם והרד"ק (ברש"י שיש
גד באם רבי משה הכהן) לכן מול וכן תרגם יב"ע והעתרגם האשכנזי, ואנקלוס לא שיה
העלה רק תרגמה בב' מלות, אתא גד, וצד הכיז הרד"ק ברש"י גדד פי' אשר, בא גד
כלומר גדוד הגדוד כי בהולדו ה' לה גדוד בנים, ואמר אליו גד גדוד יגודו (לקמן ש"ס
י"ט), לעלות לעם יגודט (מקוק ג' י"ז), והנחבהם משורת הכפל, וכן הרשב"ע הביא
פי' זה והרשב"ם כתב ח"ל בא גד, בא אליו מול טוב וכו', וכן בבראשית רבה אתא עליה
דביתא (במס' כ"ר אלפסינו הוא אתא גדא דביתא) והעפרש לכן גדוד טועה הוא, שאפי'
שהשמות מעין האמירה כש ראובן, כי כאלה ה' בעיני, ושמעון כי שמע ה' (ר"ל ואין נרמין
להיות

את שמו גר: יג ותלד ולפה
 שפחת לאה בן שני ליעקב:
 יד ותאמר לאה באשרי בו
 אשרוני בנות ותקרא את שמו
 אשר: רביעי יד וילד ראובן בימי

איהו גר: (יג) ולפה מאגר
 דער לאה געבאָהר דעם יעקב
 אַינען צווייאַטען זאָרן:
 (יד) דאָ שפּראַך לאַה, צו
 מוֹינער גליקזעליגקייט, דען
 דיאָ טאַכטער פּריווען מיך
 גליקזעל'יג: אונד געננטע
 איהו אשר: (יד) ראובן גינג

קציר

צור

תרגום אונקלוס

רשי

ית שטייה גר: (יג) וילדת ולפה
 אמתא דלאה בר תנין ליעקב:
 (יד) ואמרת לאה תושפחתות לי
 ארובון ישפחוני נשיא וקרת ית
 שטייה אשר: (יד) ואול ראובן בימי

לזכעורכים לגד שלמן (שעיה ס"ה) ואגדה
 שכולד מהול כמו גודו חילבא (דניאל ג') ולא
 ידעתו על מה נכתבה תיבה אחת ד"ח למה
 נקראת תיבה אחת בגד כמו בגדת בי בשבט
 אל שפחתי כאש שנגד נאשת כעורים:
 (יד) בימי קציר חטים: להגיד שנתן של
 שבטים שעת הקציר היה ולא פאטו ידם כגול
 להביא

חצר

באור

לחיות מדוקדקים ויחם כשרסם בלי הוספת אוסטרון אחיה (אותיות), אמירת האשה אין לט
 לכתבה חלה כעין עיקר הדיבור, וגד אינו יכול להיות לשון גדוד בלא כפילות של שני דלת'ין,
 יארו על נפש גדיק (תהלים כ"ד כ"ה), דגש חסד דלת' שכיה החסירה, כמו ויטבו בעיני
 (תהלים ק"ו מ"ג), ויסלף עלי ארמות אידם (איוב ל' י"ב), יסבר עלי רבו
 (ס"ו י"ג), בכלם דגש חסד אית החסירה עב"ל שניה חס'י' הרשעים כ"י, ולפי
 דברי הרד"ק שהנח תשורת הדגש נכתרו דבריו, גם בלא ה' אף בגורת הכטולי' נכתבו שות
 נחטון אית הכפל, מהם בקען ומהם נפתח, ומהם פעמים כן ופעמים כן, וגם הבתומים
 כשיצאו לאתנת וס"פ על הכות הם קמונים, כמו על גן חג ותאס"ף על גן חג, ועוד רבים
 סוהם, ואין בהם דגש לחטון עין הפעל, לפי שלא יצא
 שות בלתי נקוד, אך כשיצאו ברבוי או כבטויס תדגש למ"ד הפעל, כמו ירד לגגן וגו' לרעות
 בנשים (ש"ה ו' ב'), כי על אורת מל'ך (שעיה כ"ו י"ט), חלב חגי' (שמות כ"ג
 י"ט), ולכן מלת גד שות' אס' לגדודו חיל'ת אף בשאורה, תוכל
 להיות ען הכפולים ומשקל'ם כל כמו עם ים הקמונים גם בלי אס"ף ולא ידגשו רק כשיצאו
 ככנ"ל אן ברבוי, עטוי' ימים, ואו ישתנה קען ס"פ לפתח בעבור הדגש שאחריו,
 הערכים לגד שלמן, ג"כ מעבין גדודי השמים כמו שפי' אס'
 חז"ל ע, ויהי' השם מוכפתיים, ומשקל'ם, ובא סה קען בעבור האתנת, ולא
 נחלא בכנ"ל ובכטויס, ועל דרך סגרא תהי' בהם חס"א פתוחה ואחריו דגש, ונעשה חס"א
 אס עלם סרטי לבנה: (יג) באשרי, מקור ען הקל, ויכול להאמר כל הכנען חטני, כ"ס
 ככלל ימי, ולפי דעתו (בעבור שלא נחלא השרש קוב מעטין הנלמה כ"א כנען פעל ופעל)
 ית' אס במשקל פעל, אשר ישתנה לקען בכטויס כמו ען גרן גרני
 וית' חרש חרשו, ועם שלא נחלא משקל'ם פעל עשה זה במקרא, הנה
 מלטיבו גבעלי הלשון הקדמוני' שיקראו את הנלמ' האחרונ' בשם לושף
 לחיות, ולשון הרש"ם באשרי, אנו עומדת באישור ובפסק שמאשרות אותי בטת גכ"ל,
 ובטוס

צור ציון דער וויטצען
אָרנטע, פֿאַנג אַלרוין אויף
דעם פֿעלדע, אונד בראַכטע
איהן זונער סוטטער לאה,
דאָ שפּראַך רחל צו לאה,

רשי

להבוא חטים ושעורים אלא דבר ההפקר שאין
אדם מקפיד בו: דודאי סיגלי עשב הוא
ובלשון

קציר חטים וימצא דודאים
בשדה ויבא אתם אל לאה אמר
והאמר רחל אל לאה תניני

תרגום אונקלוס

הצד חישין ואשכח יברוחין כחלקא
ואיתי יתהוון ללאה אמיה ואמרת רחל
ללאה תניני

באור

ובנוסח הדפוס מוטעה: כי אשורוני בנוח, כי הגאים אימרות עלי חשיו שהיו לי כמוה בניס
בין ומוגי בין משפחתי: (יד) דודאים, סיגלי ובלשון ישמעאל יאסמין (ובל"ג נ"כ יאסמין) קצ
מנחתי בפ"י רש"י ואינו כן כי יאסמין בלשון ערבי כך שמו בדברי הסוטים כדאמרין בפרק במה
טומיין (דף נ"ג ע"ג) הוא כוספא דיאסמין שרי וסיגלי חומרים שהם כנספגא שחמור
(בברכות דף מ"ג ע"ג) מברכין עליהם בורח עשני בשנים אבל אין זמנם בימי קביר חטים אולי
מנחם שם במקרה (הרמב"ן), והנה רש"י עמו סותר דבריו כי בברכות (שם) איתא הוא
סמלק מברכין עליה בורח עשני בשנים, ופי' רש"י סמלק, יסמין קורין לו בלשון ישמעאל הוא
מין עשב שיש בו שלש סודות של עלין וז למעלה מן זשכשה עלין לכל אורה, ואח"כ אמרו הני סיגלי
מברכין עליהו בורח עשני בשמי, ופי' רש"י סיגלי, ויר"ל, ובל"ג (פ"לכן), הנה מפורש שם שהם
פ' דברים שונים, ומה שהונה הר"ם להגיה פה ברש"י סמלק במקום סיגלי, הנה רחיקי כל
נוסחאות כ"י על קלף (שהאחת מהן נכתבה בשנת רמ"ט) והנוסח שם נ"כ סיגלי: עוד כ' הרמב"ן
ח"ל והראו לקבל בדודאים דעת אונקלוס שתרגם בהן יברוחין ובב"ר נ"ב ר' חייא ברבי אבה אבה
יברוחין והן יברוח בלשון ערבוני ר"ח דודאים אמר המתרגם יברוחין וכך יקראו בלשון ישמעאל
וא"ל הן רשעובין כתוב הדודאים כתבו ריח (ש"ה ז' יד), והן על נודת בן אדם כ"י יאסמין
דמות ראש וידים ור"ח כי יועילו להריון ואנכי לא ידעתי בעבור שתולדתם קרה אלו דבר
והנכון כי כמות בהן להשתעשע ולהתענג בריחן כי בתפלה נפקדה רחל לא בדרך הרשעות
ורחוק הניח ענפי הדודאין או הפרי והוא כדמות תפוחים ובהן ריח הטוב אבל השרש והן
העשוי בנורות ראש וידים לא הניח והשרש הוא שאומרים עליו החכמים שיועילו להריון והם
הדבר אמת הוא בסגולה בהן לא בטבע אבל לא רחיקי כן באחד מוספדי הרשעות המדברים
שם עכ"ל, והרשב"ם כתב דודאים, דודאי חטים, כדכתיב הדודאים בתנו ריח עכ"ל
הגם בכ"ר יש עוד ג' דעות, רבי ינחק אמר שערין, רבי יהודה ברבי סימון אמר מיישין
וזין ח' מהם כדברי הרשב"ם כי מייש בלי ספק איננו תאנה משה שחמור בתויר (דף כ"ב
ע"ג) באלו היו רגילין (בעני המערכה) במדביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן רבו חלשין
שסיף חף של מייש ואל חלון ואל דקל ואל חרוב ואל שקיה, זכ"ל חלק (דף נ"ט ע"ג) אמר
חזי דודאים אמר רב יברוחי לוי אמר סיגלי (שהוא עשב כמו' בברכות שמברכין עליו טרין
עשני בשמים) רבי יונתן אמר סינסוך, ופי' הרשב"ם דלח כחין, ובאמת שאין ברחי' שהם
שהבוקב' ב"ה יומם, ובמה יוכיח שהכוונה שם על התאנה, ואמר רוחין שאין התאנה נותנת
ריח כ"ל: הונח מכל זה כיון שמואט כי בגמרא מפרש רב יברוחי ובב"ר פי' כן רבי ינחק
בר אבה, ונלוה עליהם הגר אונקלוס שהי' קודם להם בימי ר' א' ונסיב' ע תרגם כן,
חזק ב' הפשטים הרשב"ע והרמב"ן קבלו הנהוה הוה ונלוה עליהם ה"לד' ק בשמים שרש זה
שבת שם א' לאפטר שהיה האל"ף בהם נוספת או הם שרש אחר והם שרש עשב שהוא כדמות
קדש זכר ונקבה ומגדגור"ש בלע"ז עכ"ל, ואף שהענין המיוחד ל' ע' וקניס הועף

מנדרט"ד

לִי מִדּוּדָאֵי בְּנֵיךָ : טו וְתֹאמֶר לָהּ
הַמַּעַט קָחְתְּךָ אֶת־אִשִּׁי וְלִקְחַת
גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְּנֵי וְתֹאמֶר רַחֵל
לָכֵן יֵשֵׁב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת
דּוּדָאֵי בְּנֵיךָ : טז וַיָּבֵא יַעֲקֹב מִן־

השרה

גיב מיר דאך אויך פאן דיינען
זארגען אלרוין : (טו) יענע
אנטווארטעטע, אויט עז ניכט
גענוג, דאס רוא מיינען מאן
וועגנימוט, זא וויללוס רוא
נאך מיינען זארגען אלרוין אויך
נעהמען? רחל שפראך, ער
זאלל אויך דווע נאכט בייא
דיר ליגען, פֿיר דיינען זארגען
אלרוין : (טז) אַל־ו יַעֲקֹב
אַבערן פֿאַם

תרגום אונקלוס

רש"י

לִי מִיְבֻרְחֵי דְבָרֶיךָ : (טו) וְאָמַרְתְּ לָהּ
הַעֲדִיר דְבָרְךָ יֵת בְּעָלֵי וְלִטְסַב אַף
יַת־יְבֻרְחֵי דְבָרֵי וְאָמַרְתְּ רַחֵל בְּבֹן
יֵשֵׁב עִמָּךְ בְּלַיְלָא חֲלָף יְבֻרְחֵי
דְבָרֶיךָ : (טז) וְאָתָּא יַעֲקֹב מִן־

ובלשון ישמעאל יסמ"ן : (טו) ולקחת גם
את דודאי בני בתמיכה ולעשות עוד זאת ליקח
גם את דודאי בני ותרגומו ולמיסב : לכן
ישב עמך הלילה שלי היתה שכבת לילה זו
ואני

חקלא

באור

מדרגו רש"י שכן שמו בלשון יון ובלשון רוסי ובל"א (אלרוין), והוא הנקרא בלשון ערבי
יבדוח, לכן בחר בו גם המתרגם האשכנזי ותרגם כוהם : (טו) המעט קחתך את
אוישי, הסעס המעט מעך שתקחי לך את אישי כאילו את אשתו ואני האמה אף כי תעשי
ענין גבחת לקחת הדודאים אשר אני מתענגת בריון ויתכן שרצתה בהן לכבוד יעקב לבגס
ועיניו כי דרך נשים לה כענין שכתוב נפתי משכני מר אהלים וקנימון (משלי ז' י"ז), ולכן
אמרה לאה המעט קחתך את אישי ממני אף כי תקחי דודאי בני לפתותי בהם ו"א כי הדודאים
עשנים וסיסו התלויה לבגים כגור מלשון עת דדים (יחזקאל י"ח'), ולכן אמרה לאה המעט
קחתך את אישי כאשר הזכרתי (הרעב'ן) : ולקחת, מקור בחסרון הפ"א, והלמ"ד
לשנים מאותיות בכל"ס, והוא בלשון תמיה ותרגמי עוד לקחת גם את דודאי בני? וכן ת"א
ולמיסב, ויתר מבואר ומקושר היטב ב' הפעלים בתרגום יב"ע, ואנת בעיף למיסב, וכן
מתרגם בל"א, אבל אין לפרש שהוא עבר המהפך לעתיד והלמ"ד שרש והוא טובח לנקבה
ש"א ראו' להיות התי"ו דגושה כמשפט כמו וְלִקְחַת בידך (מלכים א' י"ד ג'), (גם ראו'
להיות התי"ו בא"א, כמשפט שני שואין בסוף התיבה שמתקדין שטוהס, כי משפטו
וְלִקְחַת, רק שנסתתה התי"ת להרשינה), ומבטו דומה לה וְלִקְחַת רגן מידכס (מלאכי
ג' י"ג), ורבי יונה כתב כי שניהם מקור שלם והלמ"ד פ"א הפועל והנכון
מה שכתבו כי הלמ"ד בשניהם לשמש כי לא מבטו מקור שלם בהוספת ה"א או תי"ו אלא א"כ
הפ"א בקמן חטף כמו שפירשה או בא"א כמו שפירשה או בחירק כמו לִירָאָה לִישׁוּעָה או
בפתח אס תהיה השי"ן גרונית כמו לִאֲהָבָה, אבל בקמן חטף לא מבטו : לכן, בעבור כן :
קחת דודאי בני, חלף ושכר : (טז) ויבא יעקב וגו' וחצא וגו', הסוונה כמו
שבחר המתרגם האשכנזי, כאשר בא יעקב מן הגדה בערב יבאה לאה לקראתו, ומה שיבאה
לקראתו מדרך המוסר עשתה זאת, לפי שיעקב לא ידע בדבר והיה הולך כדרך לבית רחל ולא

היה

28

כח א

(1)

פאם פֿעלדע קאם, גינג לאה
 איהם ענטגעגען, אונד
 שפראך, עו מיר קאממע!
 דען איך האבע דייך געמיה-
 טעט, פֿיר מיינען זאָרונג
 אַלרוין: אונד ער לאַג בייא
 איהר דיאזערלכע גאַסט:
 (יז) גאַסט ערהאַרטע לאה,
 זיא וואָרד שוואַנגער, אונד
 געבאָהר דעם יעקב דען
 פֿינפֿטען זאָהן: (יח) לאַרז
 שפראַך, גאַסט האַטט מיך
 בעלאָהנט, דאַם איך מיינעם
 מאַנגע מיינע מאַנד געגעכען:
 אונד געגנטע איהן יששכר:
 אַבערמאַלו

עֲהִשָּׁדָה בְּעֶרְבֹת וַתֵּצֵא לֵאמֹר
 לְקִרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא
 בִּי שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְנֵי
 וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בְּלִילָה הַזֹּאת
 וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּחַר
 וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן־חַמִּישִׁי
 יח וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים
 שָׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שְׂפָחָתִי
 לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשְׁשַׁכָּר:
 ותהר

ר ש"י

ואני נותנה לך תחת דודאי בנד ולפי זוללה
 במשכב הנדיק לא זכתה ליקבך עמי: (טו)
 שכר שכרתיך. נתתי לרחל שכרה: כלילה
 הוא. הקב"ה סייעו שילא משם יששכר: (יז)
 וישמע אלהים אל לאה. שהיתה מתאווה ומחזקת
 להרבות שנים
 בר חמישישי: (יח) ואקרות לאה יתב יי אנרי די יתבית אטתי לפעלי וקרת
 שמייה יששכר:

תרגום אונקלוס

חקלא ברטשא ונפקת לאה
 לקדטותיה ואקרות לותי מעול אמי
 מינר אנרתיד ביקרותי דברי ושכיב
 עמה כליליא הוא: (יז) וקביל יי
 צלותה דלאה ועדיא את וילדת לייעקב
 בר חמישישי: (יח) ואקרות לאה יתב יי אנרי די יתבית אטתי לפעלי וקרת
 שמייה יששכר:
 ועדיאת

באור

היה מדרך העומר שמיאנו לאה מבית אסותה אחר שנכנס סם: אלי חבא, אל אלהי כי לבל
 אחת היטה לה אהל בפני בני וכן כתוב ויבא לבן צלה יעק וצלה לאה וצלה שמי האמה וע'
 (לקיין לא לא ל'ג): שכר שכרתיך, נתתי לרחל שכרה: כלילה הוא, כידיעת התואר וספרון
 ידועת התואר וכן את הכבש אחד (במדבר כ"ד), את העגלה חדשה (שופט ב' ו' ג'), ורבים
 כעוהם, ורז"ל כב"ר דראו על זה: (יז) וישמע אלהים אל לאה, שהיתה מתאווה ומחזקת
 להרבות שנים: (יח), יששכר, שני שכרים ח' שכר הדודאים וח' שכר שנתתי שפחתי לאישי
 (הרשב"ם), אבל לפי שאין הש"ן השגוי נקראת באוס מקו' כח"ש בתקון סופרים שלי, ח"ב איך
 יהי' נשמע ממלה זאת שני שכרים, גם עלשון הכתוב נתן אלהים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי
 נראה שלא כתבוה רק על השכר הזה, ולכן אמר חכי שגאמת הכל אחד והוא' סנה אל הכ',
 כי כלילה הזאת של רחל הי', רק לפי שנתנה שפחתי ליעקב, וראה הסם השתדלותה להרבות
 בנים, סנה כל זה שרחל תקבץ מיונה דודאים, ובשכרם תניח לה משכב הנדיק, ועי' ונתעברה
 מחבו בחותו לילה והולידה בן, והיא נבדקתה בהכירה כי מציאת הדודאים לא במקרה פשוט
 הי', רק בהגחה זאת ומשכב הסבות למען תת לה שכר טוב בעמלה, לכן כדי לתת שכח אל
 הסם יתברך קראה שמי יששכר ע"ש עיקר הסנה ולא על המסובב עש"כ הכל כאח זה בזה, ור"ע
 קטורט כתב שאמרה כו' הפ' בנים יששכר חבטין נתן לה הסם על כ' ההשתדלות שעשתה, כי
 הפ'

וַתֵּהָר עוֹד לֵאמֹר וַתֵּלֶד בֶּן-
אִשִּׁי לַיעֶקֶב: וַתֹּאמֶר לֵאמֹר
זָכַרְנִי אֱלֹהִים י אֲתִי זָכַר טוֹב
הַפֶּעַם יִזְכְּרֵנִי אִישִׁי כִּי-יִלְדֵתִי לוֹ

ששה

(יט) אַבְעֶרמַאֲלוּ וּוְאַרְד לֵאמֹר
שׁוּאַנְגֶּר , יֹאנְד גַּעבְאַדְר
דַּעַם יַעֲקֹב דַּעַן זַעכֹּוּטַעַן וְאַתָּן:
(כ) דַּאָּ שַׁפְרַאָךְ לֵאמֹר , גַּאָטַט
הַאָטַט מִיך אַבְגַּעַטְהַיִילֵט ,
מִיט אִינַעַם שְׁאַנְעַן סְהַיִיל ,
נֹון מַעַהר וּוִירַד מִיִּין סַאָן מִיט
מִיר וּוְאַהֲנַעַן , דַּעַן אִיךְ הַאָבַע
אִיהֶם

תרגום אונקלוס

רשיי

(יט) וְעַדִּיָּאת עוֹד לֵאמֹר וַיִּלְדֵת בֶּר-
שִׁתִּיָּתֵאִי לַיעֶקֶב: (כ) וְאַטְרַת לֵאמֹר
זָכַרְנִי יְתִי לִי חוֹלֵק טַב הָרֵא-וּטְנָא
דְּנִי מְדוּרִיהָ דְּקַבְעֵלִי לְנִתִּי אָבִי-
יִלְדֵת לִיה שְׁתֵּא

שְׁטִיטִים: (כ) זָכַר טוֹב . כַּתְּרַגְמוֹ: יִזְכְּלֵנִי . לֶשֶׁן
בֵּית זָכַר (מַלְכִּים א' ס') הִירְבִּיר "יִרְאָ בְלַעַז
(בְּל"א הַעֲרַבְעֵרִג) בֵּית מְדוּר מַעַתָּה לֹא תֵהֵא
עִיקַר דִּירְתוֹ אֲלֵא עֵשִׂי שֵׁשׁ לִי בְנִים כַּנְגִיד כָּל
כַּשִּׁי

באור

היא קראה ישכר על ההשתלשלת הראשון שנתנה שפחתה לאישה, ועל הכ' אמרה זכרני
אלהים אתי, נתן לי חלק ומשל על ההשתלשלת השני בדודאים: (כ) זכרני אלהים אתי,
השנה הזה אין לו ריע במקרא, ופי' בו ההלכ' ע והרשכ' לפי הענין נתן לי חלק ומנה יפה,
וכן ת' א' זכר' ה' יתי לי חולק טב, וכן פי' רש' והמתרגם האשכנזי, ורבי יונה מפרש שענינו
נתן לי אלהים מתן טוב כי הוא דומה ללשון הערש שאומר הלשון הזה על העתנה, וכ"פ הרד"ק
במקום שרש זכר, וכפל הכתיב זכרני אתי הוא לתוספת באור כמו ותפתח ותראה את הילד
(שנת ב' ו'), ולשון הרמב"ן לא מצאו למלה הזאת מנא בלשון הקדש ויתכן שנאמר שהיא מלה
מורכבת זה בד כמלת מדוע ומלת בגד כמתיבה והסגול והפתח מומרים במקומות רבים וכל
שכן במלות המורכבות וכן מלת כלמות ומלת בלעדי וינאה מלשון בדים נדי עני שטיס (שם כ"ה
י' ג' ו' ו' ו' ד'), ותעש בדים ותשלח פירות (יחזקאל י' ו'), כי ענפי החילין הגסים נקראים
כן והשלי' לבנים, יאכל בדון בסור עות (חוב י"ח י"ג), לא כן בדון (ישעי' י"ו), ולכן אמרה
למה כי עשה לה האלהים זה הכן זכר טוב להיות בעלה מתלונן בעלה, כי יזכרני, יתלונן בעלי וכן
בנה בניתי בית ובל לך (מלכים ח' ח' י"ג), להתלונן בעלי ולכבוד עליך יאמר כן כמו שאמר הכה
השמים ושמי השמים לא יכלכלך אף כי הבית הזה אשר בניתי (שם כ"ז), וכן שמש ירח עמד
זבלה (חנניק ג' י"א), עמד במקום שיתלונן בו כמו שאמר לשמש שם אהל בהם (תהלים י"ט
ה'), ואנקלוס תרגם זכר טוב חולק טב ולא הניטוי סברתו עד שראיתי בתרגום הירושלמי
(טובתו על תיב' ע' כי בירושלמי לא נמצא תרגום על פסוק זה, ועיין בהקדמה מ"ט בענין תיב' ע',
אבל בטוסת תיב' ע', שבידנו נמצא טוסת אחר, עבד יתי ה' וזרדין טבת) וזו יתי מיישר דה'
זרדין טבת, ולמדתי שעשו המלה באלו כתובה בוי' וטפלו אותה אל לשון הארמית שמתרגמין
כזה וזרדין, אמרה שהכן הזה עשאו השם לה כדה טובה וחלק טוב כי בעלה יהיה עוקר דירתו
עמה לרוב בניה תתפרנס עשו בטוב לו והי' והבני' ישתו בלאגנו במקומות רבים כמו תאזה
ותאבה, גו' כתתי למכוס (ישעי' כ"ו), כמו על גבי חרשו חרשים (תהלים קכ"ט ג'), וכן
לקנני הרים ורדתי (יונה ב' ז'), כמו לקנני, וכן לפרבר למערב ארבעי (ד' ה' א' כ"ו י"ח),
יאמר מנופרוד, אל לשכת נתן מלך הכהנים אשר בפרודים (מלכים ב' כ"ג י"א), ופירוש
שניהם עה שהוא מקור החומה למטה ומערה לערים תרגום ירושלמי ופרוד (בטוסת תרגום
ירושלמי אלנו ופרודלי ובטוסת תיב' ע' אלנו ופרודלין), וכן תרגם יונתן מנרשות (יחזקאל כ"ז

איהם ועלו ואהנע געכאָה:
 רען: אונד געננטע איהן
 זבלון: (כא) הערנאך געכאָהר
 זיא איינע טאָכטער: אונד
 צעננטע זיא דינה: (כג) גאָטס
 בעראַכטע אויך רחל ווידער:
 ערהאַרטע זיא געהמליך,
 אונד אַפֿגעטע איהרע כאָר-
 מוסטער: (כג) זיא וואָרד
 שוואַנגער, געכאָהר אַייגען
 זאָהן: אונד שפראַך, גאָטס
 האַטט מיינע שפאָך הינוועג
 גענאָטמען

ששה בנים ותקרא את שמות
 זבולון: כא ויאחר יודה ברה
 ותקרא את שמה דינה:
 כג ויזכר אלהים את רחל
 וישמע אליה אלהים ויפתח
 את רחמה: כג ותהר ותלד בן
 ותאמר אסף אלהים את

חרפתי

רש"י

תרגום אונקלוס

כא: (כא) דינה פירטו רבותינו שדנה לאה
 דין בעמיה אס זה זכר לא תהא רחל אחותי
 כאחת האספיו והתפללה וכתפלה לכנה:
 (כב) וזכור להיום את רחל. זכר לה אמרה
 ביימיה לאחותה כשהיתה מכירה שווא מעלה
 בגורלי של עשו שווא יגדשה יעקב לפי שאין לה
 בנים ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כשאמע
 שאין לה בנים. הוא שיסוד הפייט האדעון
 כבט שלא חלה נכה לקחת לו ונבטלה:
 (כג) אסף וגו'. הכניסה במקום שלא תראה

שקא בגין וקרת יתד שטייה זכרון
 (כא) וקתריבן ולידת ברתא וקרת
 שקמה דינה: (כג) ועאלה דוקרנא דתת
 קרביה וקביל אלותה וי ויהב לה
 ערבי: (כג) ועדיא את ולידת ברתא וקרת
 כנש וי ית חסודי

וכן אסף חרפתינו (ישעי' ד') ולא יסף
 הכיתה

באור

כ"ח, ותמנה מלא תהוד, תרעד, בענלא שאין לה לבין בנותיו שוכן מוט לבין ונתקת
 שוכן מוטו לוי, אישכ, איכטו, וכן כיוצא בהן הרבה ונהגו בירושלמי אביד בני' תתק
 וי' אצטע מקפידים בכך עב"ל: הפעם, ענינו הפעם הולת כמו שת"ל, הדא וימנא, וכן
 תרגם יב' והשתרגם האשכנזי, ודרכה של המלה הוא' לט"א בלא מלת הולת, אבל ישנה בכמה
 יובלגי, לאן דירה, יחול עמי יהי' זכור עמי תמיד כמו נכה בכתי כית זבל לך (מלכים א'
 ח' י"ג), ולאן רש"י זכלני, לאן זכור הירבירי' דיאה כלע"ז ובל"א (הערבערג), בית מזה,
 מעתה לא תהא עיקר דירתו חלא עמי שיש לי בנים כנגד כל נשוי עב"ל: (כא) דינה, ולא
 בכתבה הודאה על לידת הבת לדעת למה נקראת כן שאין שדים על הבת כמו על הבן ולהודיק
 גא אכל בני יעקב היו זכרים חק מוון, וכן ואס בת אשר סרח (כודנר כ"ו ח"ו), בכל שנים
 נכס לא היו רק שתי בנות, וזכר וסרח (הרשב"ם), אבל רז"ל דרשי על זה בברכות (דף ס'
 ע"א): (כב) וישמע אליה אלהים, ת"א וקבל נתיבה ה', וכן תרגם יב' ע, ואייע קדמי
 קל נתיבה, וכפ"ר עסטרטו, ונס היאר כתוב טוסח תפלתה: (כג) אסף אלהים את
 דרפתי, כמו ואספתו אל תוך ביתך (דברים כ"ב ב'), וכמו כי אספתי את שמוי (ירמי'
 ה'), הכנסת והטמנת את חרפתי אליי נקראת עקרה (הרשב"ם מוסס כ"ו ובטוסח הדסס
 מוטעה), וכן פי' רש"י, והנה הרד"ק באלפים שרש אסף חלקו לג' ענינים, א' לאן קתן
 (חלא אלפן הקתן לא יאמר כי אס על העמוד ולפן אסיפה אף על אצטו מוסר), ב' לאן
 בנות, והוא קדוב אל הרשען, לאן הקרה וכליה, והראב"ע מפרש פה כטעם כרת וכו'
 זכאף

חרפתי: כד ותקרא את שמו
 יוסף לאמר יוסף יהוה לי בן
 אחר: כה ויהי כאשר ילדה רחל
 את יוסף ויאמר יעקב אל לבן
 שלחני ואלכה אל מקומי
 ולארצי: כו תנה את נשי ואת
 ילדי אשר עבדתי אתך בהן
 ואלכה פי אתה ידעת את
 עבדתי

גענאממען: (כד) אונד
 געננטע איהן יוסף, דאן
 הייזט: דער עוויגע ווירר מיר
 נאך איינען זאָהן געבען:
 (כה) אַלו נון רחל דען יוסף
 געבאָהרען האָטטע: שפראַך
 יעקב צו לבן, ענטלאַסע מיך,
 זאָ וויל איך אָן מיינען אָרט,
 אונד אין מיין לאַנד רייזען:
 (כו) גיב מיר מיינע ווייבער,
 אונד מיינע קינדער, אום
 וועלכע איך דיר געדיהנט
 האָבע, זאָ ווילל איך רייזען:
 דען דוא וויסט מיינען

תרגום אונקלוס

רש"י

חסדי: (כד) וקרת ית שטייה יוסף
 לטיטר יוסף יי לי בר אחרון: (כה) ונתנה
 בר יקדת רחל ית יוסף ואמר יעקב
 ללבן שלחני ואיך לארצי ולארצי:
 (ט) חב ית נשי ויתדקני די פקחית
 ונתן בהון ואויל ארי את ידעת ית
 שהיא עתיד להעמיד יהא ממני לכך לא נתפלג
 יוסף עטולד שטו של עזו שגאמי והיה בית יעקב
 (שכד' א' י"ט) אש בלא להנה איטו שלט למרחוק
 אשכנז יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורנה

הכיתה (שמות ט' י"ט) אספו נגהס (יואל ד')
 וירחק לא יוסף (ישעי' ס') לא יטמן: חרפתי
 שהייתי לחרפה על שאני עקרה והיו אומרים
 עלי שאעלה לחלקו של עזו הרשע ואגדה כל
 זמן שאין לאשה בן אין לה נמי לתלות סרחונה
 מי שיש לה בן תולה בו מי שגר כלי זה כגד מי
 אכל תאני לו כגד: (כד) יוסף ה' לי בן אחר
 יודעת היתה כנבוא' שאין יעקב עתיד להעמיד
 לא שנים עשר אצט'ים אמרה יהי רבון שאינו
 חלל על בן אחר: (כה) כאשר ילדה רחל את
 יוסף עטולד שטו של עזו שגאמי והיה בית יעקב
 אש בלא להנה איטו שלט למרחוק אשכנז יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורנה

באור

ואסף שמה וגיל (ישעי' י"ז), ולשון הרמב"ן והנכון דעת אונקלוס שעשאן כלן לשון קבץ
 וכנס כפשוטם מלשון ויאספו את השט (במדבר י"א ל"ב), כי מאספיו יאכלהו (ישעי' ס"ב)
 (ט), ונקראת המיתה אסיפה בהיות נקבן אל אבותיו המתים, ולא יוסף הכיתה (שמות
 ט' י"ט), להקבץ לאנשי ביתו, ואספו נגהס (יואל ד' ט"ו), שקבצו האור בתוכם ולא הוביאו
 אורם לתוך או שגאמטו אל האהל אשר להם ברקיע השמים ויאמרו אסיפה בחרפה שתקבץ ולא
 תתפור בין בני אדם להיות כדכריס נה עוד כמות עכ"ל: (כד) ותקרא את שמו יוסף, על
 שאמרה אסף אלהים את חרפתי, ואם כן תקראו ווסף (ר"ל הו"ו במקום א"ף בחילוף אותיות
 אה"ו, כי מנאטו שעות בלה"ק גראשיתן וא"ו, ופסי, וסני, ואולי"ל, אסף במקום וסף),
 י"ד של יוסף למה על שם שנתפללה יוסף ה' לי בן אחר, הרי גם זה משיג שני אמירות חספ
 ווסף (הרשב"ם): (כה) שלחני, כי עתה כשטולד יוסף כשלו שבע שנים אחרות של רחל:
 (כו) תנה את נשי וו, איני רונה ללאת כי אס נרשות: אשר עבדתי אתך בהן, אש אל
 כני לא אל ילדי: כי אתה ידעת את עבדתי וו, ר"ל כי אין לך שום פתרון פה לעכסם
 כי

סייען דינוט , וויא איד
דיר געדינט האבע : (כו) לבן
אנטווארטעטע איהם , קאן
איד געוואגענהייט אין דיינען
אויגען פינרען ? איד האבע
אהנדונג , דאס מיך דער
עוויגע אום דיינטוויילען גע-
זענגעט האט : (כח) אונד
שפראך פערנער : בשטיממע
סוד נוד דיינען לאהן , וא
ווייל איד איהן געבען :

עבדתי אשר עבדתך : מויאמר
אליו רבן אסנא מצאתי חן
בעיניך נחשתי ויברכני יהוה
בגדלך : חמישי כח ויאמר נקבה
שכרה עלי ואתנה : כט ויאמר
אליו אתה ידעת את אשר

עבדתך געדינט
(כט) יענער אנטווארטעטע איהם , דוא וויסט וויא איד דיר

רש"י

תרגום אונקלוס

ורנ' לשון : (כו) תנה את נשי ימינו רוב' לנא'
כי אם ברשות : (כו) כחשתי מנחש היה נסיתי
בנחוש שלי על ידך נאה לי ברכה כשנאת
לבאן לא היו לי בניס שנאמר והנה רחל בתו
נאה עם הנאן (בראשית כ"ט) אפשריש לו
בנים והוא שולח בתו אלל הרועים עכשו היו
לו בניס שנא' ושמע את דברי בני לבן (בראש'
ל"א) : (כח) נקבה * כתרנשו פרש אנך :

פולחני דירפלקתך : (כו) ואמר ליה
לבן אם פען אשכמית רחמיין בעיניך
נסיתי וברכני יי בדילך : (כח) ואמר
פריש אנך עלי ואמן : (כט) ואמר
ליה את ידעת את צי פלחתך

באור

כי אתה בעצמך ידעת עבודתי הנאמנה : (כו) אם נא מצאתי חן בעיניך , קינר הכתוב סוף
דבריו , ושערו , אם נא וגו' אל נא תעווב אותי , וכ"ה כס' הישר , או יחי' לפי דעתי אם נא
וע' שב אל הסטוק אחריו , ומאמר כחשתי הוא כש מואמר שושנר , ולכן הוא נס' ס , ולפי שהי'
המאמר ארוך חזר הכתוב לכתוב מלת ריאמר , ומאמר רבים כשוהו , ושערו , אם נא מצאתי
חן בעיניך (לפי שנחשתי ויברכני ה' בגלגל לבן) נקבה וגו' וכ"ה כס' הישר שנכלל הכל במאמר
אחד , ות"א סתרו לשון שאלה ונקשה : נחשתי , א"ת נסיתי , וענינו נסיתי בניחוש שלי על
ידך נאה לי ברכה , כי הי' מנחש , והי' לו תרשים לנחש בהם כש שמורש להלן בפרשה :
(כח) נקבה , א"ת פרש , כמו אשר פי ה' יקננו (ישעי' ס"ב ב') (ודגשות הקו"ף
להתבלע הטו"ן בו כמו אשר ידננו לבו (שעות כ"ה ב') , ועוד רבים) , נקבי ראשית
הגוים (עומס ו' א') , והוא טווי בתוספת ה"א האזינת'ו במשקל זכרה לי (נחמי' י"ג י"ד
וכ"כ ו"א) , וכן מתורגם כל"א : (כט) אח אשר עבדתך , נאמנה : ואח אשר הי'
סקנך אחי , את חשבון עישט מקנך שכל לידי כמה היה (לשון רש"י) כלי' אתה ידעת כמה
היה מקנך כשכלו אתי ויותר ראו' שיאמר ואת מקנך אשר היה אתי ידעת כי מעט אשר היה לך
ערס בזו סקן לרוב (ר"ל סו למירש"י מקנך הוא הנושא וראוי להכתב תחלה) , או נפרש אתה
ידעת את אשר עבדתך כי בכל כחי עשיתי וידעת את אשר היה מקנך אתי כי ימים רבים הם
(ר"ל המאמר הא' על איכות העבודה שהיתה נאמנה והצ' על כמות העבודה שעבדו וכן
ארוך , ויהי' שערה ואת (הזמן) אשר הי' מקנך אתי) וידעת כי מעט אשר היה לך לפני ויפך
לרב מאד שלא ידך כל הארץ רק ברכת ה' היא תעשיר אשר בזה מעט כל רגלי בנייתך והוא
הנכון * (הר"ל בקנת תוספת באור) , אונס לדעת המתרגם האשכנזי יהי' פי' היה אנשה
אח' , ואת אשר נעשה מקנך אתי (אמר שהיה אתי) והוא כדרך כלל , והסטוק הב' יפרש
את

עבדתיה ואת אשר היה מקנה
 אתי: ל כי מעט אשר היה לה
 לפני ויפרץ לרב ויברך יהוה
 אתה לרגלי ועתה מתי אעשה
 גם אנכי לביתי: לא ויאמר מה
 אתה לה ויאמר יעקב לא תתן
 לי מאומה אם תעשה לי הדבר
 הזה

גערדינט האבע : האנד וואו
 דיון פיה בייא מיר געווארדען
 איזט : (ל) דען איין וועניגען ,
 דאן דוא פאר מיינער צייט
 געהאבט האוט , האט זיך אין
 איינע מענגע אויגעברייט
 טעט , זא האט דער עוויגע
 דיד נאך מיינעם איינטריטט
 געוענגעט : האנד נון וואן
 ווערדע אויך איד פיר דיא
 מייניגען זארגען ? (לא) ער
 שפראך , וואו זאלל איד דיר
 געבען ? יעקב שפראך , דוא
 פאלגענדען

תרגום אונקלוס

רשי

וי פלתיך וית די הוה בעירך עמי :
 (ב) ארי ועיר דיהוה לה קרטי ותקוף
 לסי וקרית ויתיה כדילי ובען איטתי
 אעביד אף אגא לביתי : (לא) ויאמר
 מה אמן לה ויאמר יעקב לא תתן
 לי טרעם אסיתעביד לי פתגטא

(כט) ואת אשר היה מקנה אתי . את משנן
 מעוט מן . שאל לידי ומתלה כמה היו :
 (ל) לרגלי . עם רגלי בשביל ביאת רגלי באת
 חבלך הכרכה כמו העם אשר ברגליך (שמות
 י"ח) . לעם אשר ברגלי (שופטים ח') הבאים
 עמי : גם אנכי לביתי . לטורף ביתי עכשו אין
 עושין לכרכי אלא בני וברך אני להיות עושה
 גם

הרין

באור

את המאמר הזה , כי מעט וגו' ויפרץ לרב עתה , כמו והי' טעמו כטעם לשד השמן (במדבר
 י"א ח') , שפי' שם הרשע'ס שנעשה טעמו אח' ע"ג , ויב' ע תרגם , וית דהוה בעירך נטיר
 עמי , ויהי' לפי דעתו כפילת המאמר של את אשר עבדתך , אבל מלת כי שנתחלת הססוק
 כנ' אינה מקושר' היטיב : (ל) לפני , קודם נואי : ויפרץ לרב , עתה : לרגלי ,
 עם רגלי , בשביל ביאת רגלי באת חבלך הכרכה כמו העם אשר ברגליך (שמו' י"ח ח') , לעם
 אשר ברגלי (שופטים ח' ה') , הבאים עמי , וכן מתורגם כל"ה : אעשה גם אנכי לביתי ,
 עכשו אין עושין לכרכי אלא בני וברך אני להיות עושה עמהם לטמון וזהו גם , לשון רש"י ,
 ולא מאמנו שהיה ליעקב טאן ולא שירעו אותן כנוי הקטנים והגדול שנהם כן שש שנים חו פחות
 כי לבן יתכן שהיו לו בניס קטנים מרחל בטרם נא יעקב ועתה הם ראויים לרעות האין ואולי
 על נסיו ועל עבדיו אשר שהיו עושים לו במלאכה ואין כל זה נכון , אבל פי' מתי אעשה גם
 אנכי לביתי , מתי אעשה אנכי גם לביתי כאשר עשיתי לביתך וכן ויאמר גם את רחל
 מלאה (בראשית כ"ט ל') , ויאמר את רחל גם מלאה , וכן גם אתכה הרגתי (במדבר כ"ב
 ל') , גם הרגתי אותך , ורכיס כן' (הרמב"ן) , ודעת המתרגם האשכנזי שמת גם אני
 שג על לבן , באומר הנה אתה עשית על ידי אחריס לנרדך ולטורף אחשי ביתך , ועתה מתי
 אעשה גם אני לביתי ולטורף אחשי ? : לביתי , לטורף אחשי ביתי : (לא) לא תהן
 לי מאומה , מכל האין שיש לך עכשו שהרי עבדתך נשתי בטותך . (הרשנ"ס) ,
 וכן תרגם יב"ע , מדעם אוחסין , והמתרגם האשכנזי תרגמו (כיכט בשטייטעם ר"ל לא
 תתן לי דבר קטוב לכל שנה , וה"ל מאומה טוסף , ומלאה כל' ה"ל , וככסי דנק מאוס) ח"ו
 ל"ה

פאלגענרעו טהון וויללוט, זא
ווילל איך ווידער הינגעהען,
דיין קליינעו פיה ווידען,
אונד עו היטעו: (לכ) איך
וויל דיין קליינעו פיה הייטע
דורך געהן, אונד זאנרערן
פאן דא אב יעדעו שאף דאז
קליינפֿלעקיג אָדער גראָס־
פֿלעקיג איזט, אונד פֿאן דען לאַממען יעדעו דונקעלראַטהע לאַס, וויא

הָיָה אֲשׁוּבָה אֶרְעָה צְאֵנְךָ
אֲשׁוּר: לֵב אֲעִבֵר בְּכָר־צְאֵנְךָ
הַיּוֹם הַסֵּר מִשֵּׁם כָּל־שְׂהֵי נִקְדָּ
וְטָלוּא וְכָל־שְׂהֵי חוּם בְּכִשְׁבִּים
וטלוא

רש"י

תרגום אונקלוס

גם אני עמהם לסמוכן חרו גם: (לכ) נקודי
מנמור בחברבורות דקות כמו נקודתפונ"טורא
בלעז (כל"א פונקטירט): טלוא לטון טלואים
חברבורי רחבות: חוס' שחוס דומה לאדום
רו"טו בלעז (כל"א ראהט) ל' משנה שחמתית
ונמנחת

הָיָה אֲשׁוּבָה אֶרְעָה צְאֵנְךָ אָטָר:
(לכ) אֲעִיבֵר בְּכָל־עֵנְךָ יוֹטָא־דִּין
אֲעִדִי טַתְמָן קָל אִיטֵר נְטוֹר וְרִקְעָ
וְקָל אִיטֵר שְׁחוּם בְּאִיטֵרִיא וְרִקְעָ

באור

ל"א ז': אשובה ארעה, תחבר הוא"ו, וכן שמש ירח (חכיקונ' י"א), ראובן שמעון
(שנת ח' ז'): אשור, ואשור אחת: (לכ) הסר ששם, הוא נזוי, הסר אתה
אשם אותן שיש עכשיו בנאך עקדים וכו' והפקידים כיד בניך שלא תאמר לי על הטולדים שעתה
אלי היו שם מתחלה, ועוד שלא תאמר לי ע"י הזכרים שהם נקדים וטלואים תלדנה הנקבות
דוגמתן וכו' ואילך, כן פי' רש"י והרשב"ם, ואלם לפי המשך המחבר נראה שיהי' הסר
מקור בחסרון הלמ"ד כדרכו לפעמי', והכוונה אעצור בכל נאך להסיר משם, וכן מתורגם
כל"א נקד, מנמור בחברבורות דקות כמו נקודה פונטור"א בלעז'. (רש"י), ובל"ק
(פונקטירט), וכן פי' הראב"ע והרד"ק בשרשים שרש נקד, וכן מתורגם כל"א, ומהי'
הדל"ת דגשה שלא לבורך ואולי יהי' הדגש במקום הנח כדרכו לפעמי', כמו"ש הרד"ק בנחלת
(ד' קטן דף ר"ע ז'), ולפי דעתי יהי' מן השמות הכבדים דגשי למ"ד הפעל, דק שלשן
יחיד ח"א להדגשה בעבור פאין תחתי נקודה, אבל בלשון נקבה שנתוסף בו ה"א תהי' הלמ"ד
דגשה נקבה בפלס סגרה, ארטה, דומיהם שמתו לרבות נקודות, וכן
לכרים נקדים בדגשין נקד כמו ארטיים מן ארם,
ישו הדגש למקומו בעבור שיש נקודה בלמ"ד הפעל, וישתכ'
החולס לאורק כי לא יבא דגש אחר החולס (שהוא ת"ג) בלי נגינה תחתיו, אבל הרשב"ם כתב
ח"ל נקד נראה לי טלואי הקדקד והנזאר, שהרי ויקד ארנה (שמות ל"ד ח'), כפיסת הנזאר
והקדקד הוא, והא דגש שהוא כמו ויפול, מנורת כפל, ונקוד מן ויקד הוא על שם הקדקוד,
כמו עקוד ברנל על שם ויעקד את יחזק (בראשית כ"ב ט'), קצירה ברנל עכ"ל, והנה לפי דעתי
יהי' נקוד הט"ן טכפ"ב או שם מתכונת בנין כפעל, ודגש הד' לחסרון עי"ן הפעל, ועקוד יהי'
מן השלמים, והדגש לסי' הכבד או במקו' הכת, גם כ"ל לדעתו כי אש גם שייקד הוא מנורת קדקד
מ"מ איננו משרשו, כי קדקד שראו קדד, והעי"ן כפולה אבל ויקד שראו נקד, והם לדעתו כ' שרשי'
מענין אחד, ומכאן רביס כן, (או יהי' גם שם נקוד משרש נקד, ודגש הדל"ת לסימון הכבד
או במקום הנח), ואולי עשאה כ' שרשים לפי שיטתו כי אין הדגש מורה על חסרון אות שלאחר
כדעת קנת מוקדקים: וטלוא, לשון טלואי (שנדברי חז"ל וכוננא גם במקרא, ובעלות בלת
ומעלות (יהושע ט"ה'), שהן מתוקנות בחתיכות עור עליהן במקו' בלייתן), וכן מתורגם
כל"א, אבל הראב"ע מפרש כי טלוא הוא שם כולל לעקוד ונקוד וברוד, ובמקום שמוטש
עקוד או נקוד יהי' שם כולל לשנים האשרי', ופי' נקד וטלוא, נקד או טלוא: הום, לדעת
הראב"ע

וּמְלוּא וּנְקָד בְּעֵינַיִם וְהָיָה שְׂכָרִי :
לֵב וְעִנְתָּהּ בִּי צְדָקְתִּי בַּיּוֹם מֵאָחַר
בִּי-תִבּוֹא עַל-שְׂכָרִי לְפָנָיִךְ כִּי

אשר

וויא אויך וואו גראספלעקיג
אדער קליינפלעקיג אזויט
אונטער דען ציגען : אונד
קינפטיג זאלל דערגרלייען
מיין לאהן זיין : (לג) מיינע
עהרליכקייט ווירד מיר דאן
קאטמען , דער פאר דיינען אויגן איזט :

צייגנס געבען , אן איינעם קינפטיגען טאגע , ווען דוא ווירט ביא מיינעם לאהן
קאטמען , דער פאר דיינען אויגן איזט :

תרגום אונקלוס

רש"י

וּדְקוּע וְנִטְוֹר בְּעֵינַיִם וְהָיָה אֲגָרִי :
(לג) וְתִסְתַּחֲדֶדְכִי זְכוּתִי בַּיּוֹמָא דְמֵאָחַר
אֲרִי תַעֲוֵל עַל-אֲגָרִי קְדָמָךְ כִּי דִי
לִיתְזוּחִי
ועוד שלא תאמר לי על ידי הזכרי שהן נקודים וטלואי' תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך :
(לג) וענתה בי' אם תחשדני שאני טטל משלך כלום , תענה בי כדקתי כי תבא כדקתי ותעיד
על

באור

הראב"ע הוא השמרות וכתב שיתכן שנקרא השמרות כן מפני החוס כי השמרות יותר חוס מן
הלכן , וכן פי' הרד"ק בשמים שרש חוס וכתב ששרשו חוס ויתכן ששרשו חוס והוא
תאר כמו לחס חס (שמאל א' כ"ז) , והאורק במקום חולם כדרכם להתחלף זה בזה ,
ולדעת הראב"ע הוא שם תאר כמו פעול ומקלו סוג לב (משלי י"ד י"ה) , ולשון הרמב"ן
ואינו נכון בעיני כי רוב הכשבי' שמרו' אף כי בארן קדם שהיא חמה וא' כיהיו כלם ליעקב ,
והנכון דעת אונקלוס שחוס והוא קרוב לאדום וקורין אותו רוא' (ובל"א ראהט) , וכן
כרש"י ויהיה חוס עגורת ואור החמה (ישע' ל' כ"ו) , שהיא דומה לשמש אשר יתאדם
קצת עכ"ל , ובלשון משנה שמותית וכמנחת לבנה לענין התבואה , ואין התבואה שמורה
משם רק הדומה קצת , וכן מתורגם בל"א : והיה שכרי , כאלה אותן שיוולדו מכאן
ולבא אחר שתסירם , כן פירשו רש"י והראב"ע והרשב"ם והרמב"ן , והי' פירוש
הסר משם על לבן שיסיר לעצמו , וכן להלן ויתן ביד בניו על לבן שלבן נתן ביד בניו של
לבן , אבל הראב"ע הביא עוד פירוש אחר בשם מדקדק גדול כי הסר משם הוא מקור ושם על
יעקב הנוכח מקודם (כדרך המקור שלפי שאין לו הוראות המין והמספר והמדברוס ימשכס
אלו שהפעל הסמוך לו מלפניו או מלאחריו) , ושעורו , אעבר בכל באנך להסיר משם כל שה
וג' והי' זה שכרי , וכוונת ויתן ביד בניו על יעקב , והיתה הכוונה בזה רק לבנה שני' שזכר
רש"י שלא תאמר לי ע"י הזכרים שהם נקודים וטלואים תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך ,
ועם שהראב"ע טען על פי' זה ואמר כי אין ליעקב בן גדול מלאוהו ולא הי' או עדיין בן ז' שנים ,
הנה מסתיימת לשון אונקלוס ובפרט יב"ע שדרכו לבאר קינר לשון עברי , שתרגמו שניהם ,
והי' שכרי , ויהי' אגרי , משמע כפי' זה , וכ"ה מפורש בס' הישר , ויהי' לפי' פי' לא תתן לי
מאומה כתרגום יב"ע , מדעם אחרת , אבל המתרגם האשכנזי הלך בזה אחר באור
המפרשים : (לג) וענתה בי צדקתי לשון עדות , אם תחשדני שאני טטל משלך כלום ,
תענה בי כדקתי ותעיד על שכרי והוא העדר שאמרד לכפשי שלא תמנא שם כי אם נקודים
וטלואים וכל שתמנא בהם שאינן נקוד או טלוא או חוס בידוע שגנבתיו לך ובגניבה הוא שרוי'
אלבי , והנה לפי דעת הראב"ע והרשב"ם , שב לפניך על וענתה , וכ"פ בעל מכלל יופי (ואולי הוא
פי' הרד"ק לספר בראשית , וכן משמע מפי' רש"י , אבל הוא נגד הנגיבה , כי לפי' ראוי להיות
שכרי במפסיק יותר מן אחר , ולכן יותר מכיון בזה באור המתרגם האשכנזי , ששעורו על שכרי
אשר לפניך , כל' לנגד עיניך , שיתוכל לראות אם יש בו דבר שאינו שלי : מחר , יש מחסר שהכוונה

אשר איננו נקד וטלוא בעוים
וחום בכשבים גנוב הוא אתי:
לד ויאמר לבן הן לו יהי כדברך:
לסו יסר ביום ההוא את התישים

וואו אונטער דען ציגען ניכט
גראסע אדער קליינע פלעקע
האט, אונד אונטער דען
לאסטמערן ניכט דונקעלראטה
אויס, זאלל בייה מיר גע-
שטאהרען זיין: (לד) לבן
שפראך, וואלאן! עו וייה
זייה דוה געשפראכען:

העקרים

(לה) אונד זאגערטע דענוערלבען טאג אויז, דיא פוסגעצייכעטע

תרגום אונקלוס

רשי

ליתוהי נמור ורקוע בעוין ושחום
באטריא גניבא הוא עמי: (לד) ואמר
לבן ברם לוי יהי כפתקטדה: (לה) ואעני
ביוטא ההוא ית תישא רגוליא

על שכרי לפנדך שלא תמנא בעדרי כי אם
כקדי וטלואים וכל שתמנא בהן שאינו נקד או
טלוא או חום בידוע שגנבתיו לך ובגניבה הוא
שרוי אצלי: (לד) הן לשון קבלת דברים:
לו יהי כדברך. הטלוא שתמסך בכך: (לה)
ויסר לבן חום ההוא וגו': תישים עוים

זכרים

באור

בו גם לאחר זמן ברחוק ולא על הקרוב דווקא על היום שיבא אחר היום שהוא צו:
(לד) הן, כש הכה, והה' אטוסף כמו האל, האלה, והוא לשון קבלת דברים, ואל' צום,
ויב' ע' תרגם יאות, והמתרגם האשכנזי תרגם (וואלאן!), לשון קבלת דברים עם הזרח:
לו לשון ולאי, הטלואי שתמסך בכך, ועיין מ"ט כפ' ויחי (לקמן כ' ע"ו): (לה) ויסר, לבן,
לפי דעת המפרשים זוכרתי, וכן משמע מהמשך הכתובים, שתיבת ויסר שבפסוק הבא אין
ספק שהוא שב על לבן לא על יעקב: החישים, עוים זכרים, והנה בפסוק הראשון לא
זכר תישים, ולכן פי' הראב"ע שם, כל שהנקד וטלוא, שהכוונה על התישים כאשר מנאט
שהכשנים וזה עוים (דברים י"ד ד'), וטלוא ונקד בעוים, הנקבות, ובפסוק השני כלל
בזאת בעוים זכרים ונקבות, ובפסוק השלישי פי' ואמר התישים שהם הזכרים ולכן בא האמר
בלשון זכר, העקדים והטלואים, והעוים שהם הנקבות ולכן בא התאר בלשון נקבה,
הנקדות והטלואות: עוד ג' רש"י והראב"ע כי היה התנאי ביניהם שכל הזולדים מכאן ולהנא
נקד וטלוא (וגם עקד וברד כבלל גם) בזמן העוים, וחום בזמן הכשבים, יהיו ליעקב, ולכן פי'
הראב"ע, כל אשר לבן צו שב על הזכרי' כבר, והוא לבאר מה שאמר והטלואת שכלל בו עקדות
וברודות, וזהו כל אשר לבן צו, אפי' מעט, אבל הרמב"ן כ' ח"ל ולפי דעתו כי כל נקוד וטלוא
ככשבים וכל חום כהם הי' שכרו שהרי לא עשה במקלות מראה חום והי' מפסיד שכרו מן הכשני'
שהם מיטב הנאן וכן בחלושיו הראוהו העולי' על הנאן עקודים נקודים אין בהם חום ופי' הכתוב
הסר עשם כל שהנקד וטלוא וכל חום ככשבים והסר טלוא ונקד בעוים והי' שכרי שלשת המראות
ככשבים והגמים בעוים, ואמר וענתה צי צדקתי ביום מתר כי כל אשר איננו נקד וטלוא בעוים
וכל חום ככשבים נטוב הוא אתי, וטעם ויסר ביום ההוא את התישים הסר הכתוב כי יעקב
אמר סתם הסר עשם טלוא ונקד בעוים ולכן משא לזרע האב והפריש הזכרים והנקבות
והפריש אפילו העקודים אשר להם לבן מעט בגלוייהם בעקום העקידה והפריש ככשבים כל
אשר לבן צו וכל חום ואם יהיה כל אשר לבן צו לזרע שהפריש בתישים ובעוים כל אשר לבן צו
מראה לבן בין עקוד בין ברוד יהי' וכל חום מוסף על המראות הנזכרות וטעם הוסיפו נכר
הכשבים חום מפני שאין בתולדתם להיותם בעלי נזיין כתישים והעוים ואין בתולדת העוים
להיות בהם חום עב"ל (והרש"ט כתב להפך. חום ככשבים, אבל לא בעוים כי רובם חום

הם

הַעֲקִידִים וְהַטְּלָאִים וְאֵת כָּל־
 הָעֵזִים הַנִּקְדוֹת וְהַטְּלָאֵת כָּל־
 אֲשֶׁר־לָבֵן בּוֹ וְכָל־חֹם בְּכַשְׂבִּים
 וַיְהִי בְיַד־בְּנָיו: לו וַיֵּשֶׁם דֶּרֶךְ
 שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב
 ויעקב

פֿוסגעצייכעטע אונד גראַס
 פֿלעקיע באַקע, אויך אַללע
 קליינפֿלעקיע אונד גראַס
 פֿלעקיע ציגען, וואָ נור
 עטוואַ ווייסען דראַן וואָר,
 אויך אַללען דונקעלראַטהע
 אונטער דען לאַסטערן:
 איבערגאַב עז ווינען וואָהנען:
 (לו) אונד לים איינען רוים
 פֿאַן דרייאַען טאַנערֿווען
 יעקב

צווישען זיך אונד יעקב זיין :

תרגום אונקלוס

רש"י

רַגְלֵיָא וְרַקִּיעֵיָא וְיַת קַל־עֵיָא זכרים : כל אשר לבן טו' כל אשר היתה טו
 וְרַקִּיעֵתָא פֿל פֿיי־חֹוּר בֵּיה וְקַל הִי חכמות לננה : ויתן לכן ביד בניו :
 עֲתוּם בְּאִמְרֵיָא וַיְהִי בְיַד בְּנֹוֹתָי : (לו) וַיֵּשֶׁי טַהֲלַךְ תְּקַתָּא יוֹטִין בֵּינוֹתָי
 וּבֵין יַעֲקֹב ויעקב

באור

הס', והנה לא יושב צוה עדיין קושייתו מדוע התנה בכסבים, נקד וטולא, עם שאין
 בתולדתם להיות בעלי גוויין, ועוזב תנאי החום בעוים בעבור שאין בתולדתם להיות בהם
 חום, ואדרבה כי מזה יש סיוע לפי' רש"י והראב"ע, ואולי כוונתו שבעוים לא ינאל כלל חום,
 אבל בכסבים ינאלו בעלי גוויים אבל לא שכית בהם, או אולי דעתו שגם בעוים נמאל חום ולא
 שכית בהם, אבל רק על הכסבים שהם מייטב הנאן חשש להתנות אף על הדבריו שאינם שכיתו
 בהם, אמנם מה שהקשה שהי' מפיסד שכרו מן הכסבים שהם מייטב הנאן בעבור שלא עשה
 במקלות מראה חום, הנה לדעת הראב"ע איננה קושיא כלל כי הוא מפרש חום שחור, ולא
 הונדך לתחבולה כי רובם שחורים ואף כי בלחן קדם כע"ג הרעב"ן עגשו (כאשר העתקתי
 דבריו למעלה), אבל לפי' רש"י תקשה, והנה בעל הטעמים מסכים לדברי הרעב"ן, כי מלת
 והטלאת היא ב"ק שהיא מפיסיק יותר מן הו"ק שאחריו (כמשפט שתי נגינות שוות רבופות
 שהראשונה מפיסקת תמיד יותר מן השני), ויורה כי כל אשר לבן בו מחונר לאחריו: העקדים,
 רש"י והראב"ע והראב"ע והרד"ק בברשי' שרש עקד מפרשים שמשונים במראה במקום עקידתם
 ביד וברגל, וכבר העתקתי לשון הרעב"ן שגם הוא מפרש כן, ואנקלטים תרג', רגוליא, יהי' על'
 רגל, כי אף שרגליהם הראשונות לפי שהם במקום הידים שנאלדס יקראו ידים על דרך ההשאה
 וההעברה, עכ"ז עיקר שם כולם הוא רגלים, ויב"ע תרגם, דסימנא ברגליהון: כל אשר
 לבן בו, כל מי שהיה בו שום לבניטות בין מעט בין הרבה, ולכן יהיה תאר כסבריו ופירושו כל
 מי שהיה נמר לבן בו רוצה לומר בחלק מנובו ויחסר המתואר כמו כעדר הקטנות (ש"ה ד' ב'),
 והדומים לו: ויהן, לבן: ביד בגיו, של לבן, לפי דעת המפרשים: (לו) וישם, גם הוא
 לבן: בינו, כל המפרשים לא פירשו על מה שבביט שהוא לשון יחיד, כי לבן עגשו לא הי'
 רועה אותם, ובניו הנזכר בסוף הפסוק רבים הם, אבל כראה שגם על הנאן כי הוא גם כלל
 לכל מיני הבהמות הדקות. זכרים ונקבות ולכן יתוארו לפעמים בלשון יחיד כמו הנאן הזה
 (שמואל א' ט"ו י"ד), ולפעמים בלשון רבים כמו הנאן ההנה (שם י"ז כ"ח), ואלה הנאן (שם
 ב' כ"ד י"ז וד"ה א' כ"ח י"ז), כמו שם עם, ולפי שהוא כולל זכריו ונקבות לבן יכונה פעם בל'
 זכר כמו כל נאן קדר יקבנו לך (ישעי' ס"ו י'), ולא תקבננה, ועל הרוב בלשון נקבה, כמו נאן
 אנדות (ירמי' כ"ו י'), הנאן המקשרות (להלן פסוק מ"א), תעברנה הנאן (ירמי' ל"ג י"ג),
 ונאלו

ויעקב רעה את צאן לבן
הנותרת: לו ויקח לו יעקב מקל
רבנה לה ורזו וערמוז ויפצל

יעקב אכער וויירעטע לבנ'ז
איבריע קליינפיה: (לו) יעקב
נאם פרישע שטאבע פאן
עספענהאלץ, נוסבויםהאלץ,
אונד קאסטאניענהאלץ:
שאלטע דראן

כהן

רש"י

תרגום אונקלוס

ויעקב רעית צענא דלבן דאשתארא:
(לו) וגסיב ליה יעקב חוטרין דלבן
רטיבין דלחו ודקלוב וקליף כהן

(לו) הכותרות * הרעשות שבהן החולות
והעקרות שאינן אלא שיריים אותן מסר לו:
(לו) מקל לבנה * עץ הוא ושמו לבנה כמה
דתימא תחת אן ולבנה (הושע ד') ואומר אני
הוא שקורין טרינ'בלא (בל"א עספענהאלץ)
שהוא לבן: לח * כשהוא רטוב * לו * ועוד לקח מקל לו עץ שגדלן בו אנחים דקים קול'דרי
בלע"ז והוא קודרא"יע (בל"א האולגטום שטרוך): וערמוז * קשט"נייא בלע"ז (בל"א
קאשטאניען בריס): פנלות * קילופים קילופי'

באור

ובאו להלן ל"ז ול"כ יחד על הנאן, ויחשו הנאן אל המקלות ותלדן הנאן, וכתב שם הראב"ע
ח"ל ואל תתמה בעבור שאמר על הנאן לבן זכרים (ר"ל כי אף שהשם כולל זכרי ונקבות,
מ"מ פה ודאי הכוונה על הנקבות), כי משפט הנאן להפריש בין זכרים לנקבות בלשון
יחיד רק בלשון רבים לא יחשו עכ"ל, ומנאמי שם יב"ע תרגם כן מלת ביטו, ביני עיני:
(לו) ויקח לו יעקב מקל לבנה, כיון שהסמיכו להיות שכרו באלה היה ראוי לעשות כל
מה שיוכל להולידם כן ואולי התנה יעקב שיעשה בהן כל מה שירצה כי לבן לא היה יודע
בתולדת הזו והרועים לא היו מרגישים בדבר בראותם המקלות ברהטים פעם אחת בנה
ביומי ניסן כי בהעטיף הנאן ביומי תשרי לא ישים שלא יאחר ללבן עד פריסה, יש אומרים כי
השנה הראשונה נולדו ליעקב נקודים וטלואים רבים כברכת השם אשר הראה לו המלאך ושם
המקלות בסני אלו שהיו שלו שילידו בדעיותם שלא יאמר לבן כאשר יולדו כי נטב הוא לתוחה
פי' ככל יחס הנאן המוקשרות שהיו הטלואים לו ובהעטיף הנאן של לבן לא ישים והוא העשמי'
בלבן אשר לא יולדו נקודים והקשרים כלם ליעקב כי יולדו כלם נקודים * (הרשב"א): מקל
לבנה, לפי שהוא דבוק מקל של לבנה לפיכך הוא פתח, וכן מעשר בקר (ויקרא כ"ז ל"ב,
מספר תמרורים (ירמי' ו' כ"ו), ובלא דנקות וד' את האתון במקל (במדבר כ"ב כ"ז),
בכל רחבות ומספר (עמוס ה' י"ו), מעשר חן המעשר במדבר י"ח כ"ו), כ"כ הראב"ע
והרשב"ם, אבל דעת הרד"ק במכילוב "ר' קטן דף ה"א ע"ב), שהוא אחד בסמוך
ובשוכרת בגימרי כמו ובטקל יד (יחזקאל ל"ט ט'), טקל שקד (ירמי' א' י"א), שהם
סמיכי' וברוים, אבל טקל לבנה שנשתנה לפתח בסמיכות הוא עסקל אחד
עכ"ד, ואולי עסקל האחר, ר"ן, שבת שהם בסמיכות ור"ן חלענות (תהלים ס"ח
ו') שבת קדש (שמות י"ו כ"ג), ועיין עוד להלן * מה: לבנה, הוא עץ
שגורתו לבן, וכתב ר' יונה כי הוא הנקרא בערבי לבנ"י * (רד"ק בשרשים שרש
לבן), ורש"י כתב עץ הוא ושם לבנה כמה דתימא תחת אלק ולבנה (הושע ד' י"ג), ואומר
אני שהוא שקורין טרינ'בלא שהוא לבן עכ"ל, ובל"א (עמסן האלן): לח, כשהוא רטוב,
ולח הוא הפך היבש, והוא תאר ושרש לו: ולו, ועוד לקח מקל לו עץ שגדלים בו
אנחים דקים קול'דרי בלע"ז * (רש"י) (קודרא"יע והוא בל"א האולגטום שטרוך), ורבינו
סעדיה ז"ל פירש לו שקדים בעבור שנקראו כן בלשון ישמעאל וכן בתרגום ירושלמי תרגם
שקדים לחים, וכן כתב הראב"ע בשם הנאן שהוא רב סעדיה, וכתב כי הב' לשונות
(ר"ל עברי וערבי שהוא לבן ישמעאל) והארמית ממשפחה אחת היו: וערמוז, הוא
הנקרא

בְּהֵינָן פְּצִלוֹת קְבָנוֹת מִחֲשָׁף
הַלְבָּן אֲשֶׁר עַל הַמְּקָלוֹת: לַח וַיִּצַּג
אֶת הַמְּקָרוֹת אֲשֶׁר פְּצִל
בְּרֵהִטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר

דרצן ווייסע שטרייפען /
דורך דיא ענטבלאסונג רעז
ווייסען, ווערלכען אן דען
שטאבען איזט: (לח) ועצטע
דיא שטאבע, ווערלכע ער
געשאלט האסטע, אין דיא
רינגען, אין דיא וואסער-
טראגע: ווא

תבאן

תרגום אונקלוס

רשיי

שהיה עשהו ממנו: מחסף הלבן גלוי לובן
של מקל כשהיה קולפו היה נראה ונגלה לובן שלו
במקום הקיטוף: (לח) ויצג יתרגמו ודעין
לשון תחיבה ונעינה הוא בלשון ארמי והרבה
יש בגמרא דנה ושלפה דן ניה מדי ודיכי כמו
דענה חלא שוקר את לשונו: ברהטים
במרוצת המים בבריכת

בתו קלפיו תוריו קלופ תור די על-
הטריא: (לח) ודעיין ית חטריא די
קלופ ברהטיא אתר בית שקיא דטיא
אתר

באור

הנהגה בלשון ח"ל דופלי וכן אמר התרגום ודלבו, ואומרים כי הוא האילן הנקרא
בלע"ז קש"נייר, כ"כ הרד"ק בארשים שרש ערס, וכן פי' רש"י, ונקרא בערבי א"ך ב"לוע
בלחור מ"ך האויזם והוא הערשון, ובל"א (קאסטאניעגרוס): ויפצל, ענינו הפרת הקלף
מעל העץ כעודו לח: פצלות, קיטופים קיטופים שהיה עושהו ממנו: מחסף הלבן,
גלוי לובן של מקל כשה" קולפו היה נראה ונגלה לובן שלו במקום הקיטוף, ומחסף ענינו
גלוי כמו חרעך חסופה (יחזקל ד' ו'), מחף ה' את זרוע קדשו (ישעי' ב"ב י'), וקיסור המאמר
הוא קשה קצת, ומפירשי הפשט לא פירשוהו, ואנקלוס תרגם, קיטוף חיוור, כמו שתרגם
ופצל, פצלות, ואינגו תרגום העלה רק הכוונה, ויב"ע תרגם, לגלגה חיוורא, עשה
מונו מקור, וענינו, ויפצל בהן פצלות לכנות לגלות הלבן אשר על המקלות, ואף שהוא שם
המקרה, הנה מצאנו שבא במקו' המקור כמו למקרא העדה ולמסע את המענות (במדבר
י"ב), שפירשו לדעת קצת לקרוא העדה ולהסיע את המענות ובש"לוח מעות (אסת"ט
י"ט ו'כ"ב), שפירשו ולפלות, כמ"ש הרד"ק במחלול (ד' קטן דף ל"ט ע"א), ומספר
פה למ"ך השמוש כדרכה ליטול לפעמים, והוא שם ומשקל קל על משקל משעור, מןמור
בגמרא, משלוח, ומתם המ"ס להרמב"ם על החי"ת, או שהיה
מהפחותים גם בלא אח"כ בפלס מכאוב, מןמון, משקוף

אשר זה הוא תמיד יוצא, ועכ"ז לחוק הוא, אבל המתרגם
האשכנזי הניחו על הוראתו שהוא שם המקרה, וענינו לפי תרגומו, שעשה בהן פצלות ע"י גלוי
הלבן של המקלות: המקלות נפל הדגש כרצונו ובכחו להקל, ואראו מקל, ומשקלו פעל
בפלס רתם, מןמור, כי לפעמים לא יואלם הדגש, ואפשר שיהיה שראו נקל, והדגש
למסרו הנון, והוא"ס נוסף מאותיות האזכ"תיו, ומשקלו מעל
ובתלשו מןמור בפלס מןמור, מןמבר, מןמערן, כ"כ הרד"ק במחלול (ד'
קטן דף ר"ט ע"ב ורכ"ז ע"א), ובארשים שרש מקל:
(לח) ויצג, תרגומו ודעין לשון תחיבה ונעינה הוא בלשון ארמי והרבה יש בגמרא דנה
ושלפה דן ניה מדי ודיכי כמו דענה חלא שוקר את לשונו: (רש"י), ויב"ע תרגם ובעין:
ברהטים, במקום מרוצת המים בבריכות העשויות בארץ להשקות שם הבהמות, תרגום
ודן ורהט: בשקתות, שראו אקה, ואינגו מהנפרד שקת, כי הקולס לא יסתנה לחירק,
רק לקבון או לקיין חטף ככנו' ויהי' שקתה או
שקתה כמו קבתה (במדבר כ"ה
ע), וברצו ובקמיות הרצו ישאר הקולס,

ווא געמליך דאן קליינע פֿיה
היין קאם צו טרינקען : דא
זעצטע ער דיא שטאָבע דעם
קליינען פֿיה געגען איבער ,
דאָמיט ווא זיך ערהיטצען ,
ווען זיא צו טרינקען קאָמען :

תבאן הוצאן לשתות לנכח
הוצאן ויחמנה בבאן לשתות :

ויחמו

דאן

ר שׁי

תרגום אונקלוס

בנריכות העשויות בארץ להשקות שם הארץ :
אשר תבאנה וגו' . ברהטים אשר תבאנה הארץ
לשתות שם הביע המקלט לנכח הארץ : ויחמנה .
הבמה רואה את המקלות והיא כרתעת
לאחוריה והוכר רוכעה ויולדת כובא בו . רבו
השעיהא אומר המים נעשין זרע במעיהן ולא
כיו .

באור

יהיה שקתות קבתות ננפרד , ונמייכות שקתות קבתות , אבל בשקתות אינו

מוסקל זה , ולא כובא ננפרד , ועיין בתקון סופרים מ"ג בענין ה"פ שנקו"ף : אשר חבאן
וגו' , ברהטים אשר תבאנה הארץ לשתות שם הביע המקלות לנכח הארץ . (רש"י) , והנה לפי
יהי מאמר אשר תבאן הארץ לשתות תוספת באור על ברהטיו' בשקתות המים , וזרה על המקל
שהעמיד , ומלת לנכח הארץ שבעל ויג , וכן ת"א , אתר דאתן ענא למשתי לקבלתן דענא ,
ויותר עבאר בתיב"ע , אתר דאתיין ענא למשתי מיין שויטין לקיבלתן דענא , אבל לפי רש"י ראו
להיות האתנה במלת הארץ האנית , ומלת לשתות במפסיק יתה מכל הטעמים שלפניו ,
כנודע לבקי היטב במשפט פסקי הטעמים , וראוי להיות בטעמים אלו , ועל פי היתנות

הזה , ויג || את המקלות | אשר פנל ||| ברהטים | בשקתות המים |||
אשר תבאן | הארץ || לשתות ||| לנכח הארץ , או באופן זה ויג ||
את המקלות | אשר פנל ||| ברהטים | בשקתות המים ||| אשר תבאן |
ארץ || לשתות ||| לנכח הארץ , ולבאר זאת הייתי צריך להקדים רוב כללי פסקי

בטעמים ויהי יונא מכותה הציבור , אבל בלי פסק לפי הפירוש הנ"ל צריך לבוא בטעמים
אלו , אמנם הרד"ק בארשים שרש אשר נפרש שהוא כש באר ותחסר הכ"ף כש אשר ראיתם
את חמרים היום (שמות י"ד י"ג) , פי' באר ראיתם ותחסר כ"ף הדמיון , וכן תאכל מנת
אשר נותן בפ' תשא (שם ל"ד י"ח) , תחסר הכ"ף כחזירו שפרשת משפטים (שם כ"ג ע"ו) ,
שם נאמר כאשר נותן , וכן תחסר פה כ"ף השיעור השורה על הוון , כלומר בשעה שאלו
האנשים לשתות , ולפי פירושו הוא מאמר נוספרד מן ברהטים בשקתות המים , והי' ביאורו בזה לפי
הנגינה , אך במלות לנכח הארץ לא גילה דעתו אם תחזות על ויג , ויראה סבן דעתו לפי לשון
בעל מכלל יופי (שקרוכ הוא שהעתיק זאת מפי' הרד"ק למ' בראשית שאל לידו) , שכתב כלומר
בשעה שאל להשקות הארץ עכ"ל , שהסב מלות תבאן לשתות אל יעקב המשקה אותם , כדי
לחבר המאמר אל ויג , וכדי להסב אליו גם לנכח הארץ , והי' גם פירושו נגד הנגינה כי נ"ל
האתנה במלת הארץ הנ' , וכראה דעת בעל הטעמים שלנכח הארץ שב על תבאן , ומלת אשר
בפשוטו במקום אשר תבאנה , ושעור הכתוב כך הוא , במקום אשר תבאן הארץ לשתות לנכח
הארץ (האחרות שהם חמרים כנגד הנקטות להודקק זה לזה , כי מלת באן כולל זכר ונקבה)
ויחמנה בבאן לשתות , (עדרכן להתחמם צעת ההיא אלו כנגד אלו שם הביע את המקלות)
ויחמו

לש ויהי כמו הצאן אל המקלות
והקדרן הצאן עקדים נקדים
ומראים: " והכשבים הפריד
יעקב ויתן פני הצאן אל עקד
וכר

(לט) דאן קליינע פיה ווארד
היטציג, ביא רען שטאבען:
אונד ווארף פוסגעצייכעטע,
קליין אונד גראס פלעקעגע
יונגען: (מ) דיזע לאממער
שיידעטע יעקב אונד ווענדע
טעדאן אנגעזיכט דעו קליינען
פיהו געגען דאן פוסגעצייכע
געטע, אונד

תרגום אונקלוס

רשי

(לט) ואתיחטא ענא כחוטריא ויליא
ענא רגולין נמזרין ורקועין:
(ס) ואתריא אפריש יעקב ויהב
פריש ענא כל הרגול וכל

היו זכיות לזכר חיה ויחמנה: (לט) אל
המקלות א מראות המקלות: עקדים מאונים
במקו עקידתם הם קרסולי ידיהם ורגליהם:
(מ) והכשבים הפריד יעקב הכולדים עקודי
נקודים הבדיל והפריש לעצמם ועשה אותם
עדר עדר לבדו והוליד אותם העדר העקוד
לפני

באור

וישמו הנאן (מעתה) א המקלות ותלדן ונו', זהו בלי ספק דעת בעל הטעמים, ולפי זה ראוי
שיתורגם כל א על הדרך הזה (ווא נעמליך דש קלייני פיה איינש געגן דעם אכדרן איכר נו
טרניקן היין קאס, אונד זיך ט ערהיטענען פלעגטי): (לט) אלוא ווארד דש קלייני פיה
דייניג וכו', אבל המתרגם האשכנזי הלך בזה אחר ת "ויב' עופירש", כי דמוק הוא לפרש
כן מאנה לנסח הנאן: ויחמנה, מלה מורכבת מסימן הזכרים וסימן הנקבות כי לזכרים לבד
ה' ויחמו, ולנקבות לבד ה' ומחמנה על משקל ותלדנה והרי דקדוק המלה כך הוא, עתיד
לנסתרות מורכב עם הנסתרים מבנין הקל מנחי פ"א יו"ד שראו יחס וערך הכירי להמשך
יו"ד פ"א הפעל, ויש למלה זאת עוד ב' מנחים בהרכבה זאת כמ"ש בתקון סופרים שלי:
(לט) ויחמו, בפלג וירדו אבל ויחמו היו"ד נמגול בעבור שהי' ת נקודה בת"ס, וכבר
כתבתי למעל' בענין המלה הזאת שהיא ל' זכר על הנאן: הצאן, הזכרים
והנקבות: אל המקלות, כנגד המקלות, או אל מראית המקלות: ותלדן הצאן,
הנקבות: וטלאים, לדעת האשכנזי הם פה רק הנרודים, כי טלאים אינו שם של סימן
כרטי דק שם כלל לנקוד ועקד ונרד, וכאן הואיל וזכרו השנים האחרים בפירוש, לא
נאחרו כ"א הנרודים שיוכלנו צו: (ס) והכשבים הפריד יעקב ונו', ועוד עשה דבר
אשר שהבדיל והפריד לעצמן את הכולדים עקודים נקודים ועשה אותן עדר עדר לבדו והוליד
אותו העדר העקוד לפני הנאן ופני הנאן ההולכות אחריהן נוספות אליהן חיה שאמר ויתן פני
הנאן אל עקד שהיו פני הנאן אל העקודים ואל כל חוס שמאל בנאן לבן, כדי שתראנה אותן
ותעבדנה כמותן, כפ"י רש"י והראש"ם והראש"ע, ויהי' פי' וישת' עדרים לבדו, וכבר
השית ערס שנתן פני הנאן א עקד, ורכים כושהו, וי"א כי וישת מאוחר כי הכשבים הפריד
מעדרים שלו, והרמב"ן אחר שהקשה על פי' רש"י כתב ח"ל אל פי' הכתוב שהפריד הכשבים
מן העוים ועשה מיהן עדר מיוחד והנה היו לו עדר כשבים ועדר עוים ונתן פני כל הנאן עדר
הכשבים ועדר העוים אל העקודים ואל כל חוס אשר בכל נאן לבן ששם העקודים לפני העוים
וכל חוס לפני הכשבים על דעת הראשונים או העקודים וכל חוס הכשבים על דעתנו כי נוקד
ההפדרה מפני החוס אשר היה שברו כשבים לבדן, והנכון בעינינו שאמר כי הכשבים הפריד
יעקב ונתן פני הנאן הנזכר שהם הכשבים אל עקוד ואל כל חוס וישת' עדרים לבדו ונתן העקוד
החוס והולידם לפני הכשבים ולא ששם על נאן לבן כי היו שברו ועשו בנאן לבן עשה כן בכל
נאן

אונד געגען אללעו רונקעל
ראטהע אונטער דעם קליינען
פיה לבנ'ו : זיינע העערדען
אבער הילט ער בעוואַנדערן
אונד טהאט ויא ניכט אונטער
דאן קליינע פיה לבנ'ו :
(מא) ווען דאן פרייהלייפיגע
פיה ערהיטעט ווערדען זאלל
טע, זעטע יעקב דיא שטאָבע

וכרחים בצאן לבן וישת לו
עדרים קבדו ולא שתם ער
צאן לבן : מא והיה בכל יחם
הצאן המקשרות ושם יעקב
את המקלות לעיני הצאן

פֿאַר דיא אויגען דעו קליינען פֿיהו : אום

תרגום אונקלוס

רש"י

וקל דשחום בענא דלקו וישויליה
עדרין בלחורזתי ולא ערבנינו עם
ענא דלקו : (מא) והיו קכל-עדרין
דמתיקטו ענא טבכיריא וישו יעקב
ית חוקיריא לעיני ענא ברהטא

לפני הצאן לפני ההולכות אחריה טפות
אליהם וזה שאמר ויתן פני הצאן אל עקוד
שהיו פני הצאן אל העקודים ואל כל חוס שמכא
בצאן לבן : וישת לו עדרים . כמו שפירשתי :
(מא) המקשרות . כתרגומו הכבירות ואין לו
עד במקרא . ומכאן חזרו עם אחיתופל
בקשרים , ויהי הקשר אמין (שמואל ב' ט"ו)
אותם

באור

צאן לבן והנה העקוד בכשבים היו שלו ואל תשאל למה אמר הכשבים ואמר פני הצאן כי דין
מקראות לדבר כן נפרשה הזאת בדומה לו בהר הגלעד (להלן ל"א כ"ה) , ועם עשותן
בכשבים מפני שלא היה במקלות חוס או אידע בתולדת הכשבים שזכרתי לשימונים דנים
בכבודתם יותר מן התושים לקלותם עכ"ל , אבל המתרגם האשכנזי פיר' באוסן אחר חסכים
לכשאות לשון הכתוב ח"ל כן נראה בפ' הכתוב הזה שיעקב הגדיל העקודים וכו' הטללים
בצאן לבן ולא לקחם עדיין לעבול להיות שכרו , כי אם כל זמן היותם קטנים הנהיגם בראש
העדר , כדי שהצאן המתחממות תתנינה עיניהן בהן ותלדנה כמותן , והיו ויתן פני הצאן
וגו' אולם כשהגדיס הולדות והיו ראיות לילד , לא שתם עוד על צאן לבן , כי אין לשמור
שיהיו תמיד בראש העדר ולא יצאו בין שאר הצאן ויראו הצאן לבן ויתחממו מהן לילד כמותן ,
לבן לקחם בשכרו , והנהיגם לעבול , ועשה מהם עדרים לבדם , ושם לא היו כ"א עקודים
קקודים וכו' , ליחס הצאן על ידיהם עכ"ל , ועפ"י תבין תרגומו האשכנזי בפסוק זה : אל
עקוד וכל חוס , אל כל עקד וכל חוס , ומלת כל תשים גם למלת עקד הקודמות : וכל
חוס בצאן לבן , לדעת דר"י פירוש וכל חוס שמתגבצת לבן , כי החוס הם של יעקב , וכן
מתורגם בל"א , ויש לפרש כי בצאן לבן שב על ויתן , ושערו , שנתן בכל צאן לבן פני הצאן
אל כל עקד ואל כל חוס : על צאן , עם צאן : (מא) בכל יחם , מקור וכעבוד הדבק
למלת בכל באמר שבו במקום שם ואם באמר שהיא חסר עת כלומר בכל עת שהיו מתחממות
והוא עת חסרון הוא מקור המשפט , וכן ת"ח ויב' עכ"ל עידן דמותיחמן , וכן טוק המתרגם
האשכנזי : הצאן המקשרות , ת"א מבכיריא , וכו' יב' מבכרתא , והם שטלדו ניש
ביסן והם חוקים ובריאים מהאחרים וקראם בלשון קשר כי הקשר חוק וכן והקשרים ליעקב ,
ולשון היתבין הנכון בעיני בלשון הזה שהם הצאן אשר הזכרתי מהם הולכים אחר הנקבות לא
מתפרדו מהם לרוב תאותם אלשון וכפאו קאורה בנפשו (בראשית מ"ד ל') , ולשון חכמים
הוא חזיר כרוך הוא אחר רחל בכרוכין אחרי' , וקראו הטללים בעת ההיא הקשרים על שם
לביהם ודנים אמרו כי קשרים הם הקוקים אשר איברהים קשרים זה הנה קשר אמין כיון

בְּרֵהִימִים לְיַחְמֵנָה בַּמִּקְלוֹת :

אום זיא דורך דיא שטאָבע צו ערהיטצען : ווען

ובהעטיף

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּרֵהִימִיא לְיַחְמֵתְהוֹן בַּחוּטְרִיא : אותם המתקשרות יחד למהר עיבורן : ובהעטיף וכלקישות

באור

נסת הכריזאות והעטופים הם החלשים אשר נפגשו בהם תמעטף ואין להם תאווה מלאה העטופים נרעב (איכה ב' י"ט), והתרגום אמר בכיריח ולקישויא כי כן הדבר עכ"ל, ר"ל כי לא תרגם רק לפי הכוונה : ליחמנה, בספרים מדויקים המ"ס בנירי, וכתב הרד"ק במכילת (ד' קטן דף קכ"ד ע"ב), שהוא מקור מן הדגוש, והטו"ן הדגושה עם הה"א לכתי הכסדרת כמו ליחס אותה כמו תשמנה ונעשתה (שמות כ"ג י"א), ואף על פי ש"ס ליחמנה פירי ואיכו"ן מנהג האות אשר על טו"ן ה"א הנקנה כי אם בסגול, וכתב ע"ז ר"א בפור נס' הרכבה בלות ל' שבדר זר הוא כי אין מנהג הנסדרת לבא בטו"ן ה"א רק עם אותיות איתן, ולכן הסכים עם סוף דברי הרד"ק שהטו"ן לכתי הנסדרות כמו ליחמן ור"ל ליחס איתן, ובא בתוספת ה"א כמו אִתְנָה בחכמה (שם ל"ה כ"ו), שהוא כמו איתן, וכן עד בואנה בית לחם (רות א' י"ט), כמו בואן, וסיה דאוי להיות המ"ס בקמן והטו"ן רטוי' ליחמנה, לא שהוסב הקמן גדול לקמן, וכן נכון לדעתי לכתי בלשון רבות כמו שהתחיל, המקשרות, ואף כי בשם המין נמצא שיכונה בלשון יחיד ורבי' אף בענין אחד ובחומר אחד כמו וירב העם ויעשמו (שמות א' כ'), כי שחת עמך וגו' סרו מהר (שם ל"ב ז'), מ"ע על הדוב לא יהי' זה כ"א כשיבא הפעל הראשון קודם השם, שאז לא יגויס על המספר ואף לא על המין והוא הנקרא בלשון העמים (ווערבוט איינפערסאנאלי), ושא"כ כאן שנא השם בתלה, אין נכון לכתינו בלשון רבים ואח"ז בלשון יחיד, אם לא ע"ד הורות, ודוק בזה, ונסת הקמן שהוסב לבירי כתב גם רש"י שהוא בעבור הכתי, ולא זאת הסנה לדעתי בעבור שלא כשתנה במלת בואנה, והרד"ק כתב גם שנא המ"ס בנירי כמו שהי' ענלי תוספת ה"א ליחמן כמו לשטרם לזכרם, ואף על פי שהמקור בא בקמן כמו בשטרם עקב רב (תהלי' י"ט י"ג), אשר שהטו"ן יבא בנירי יבא גם המקור בנירי עכ"ל, וגם זה אינו נכון לדעתי כי הלא בכל טו"ן ליחיד עם כתי נסדרים ונסדרות יהי' בירי לפני הכתי, ובמקור יהי' קמן לפניו כמו בשטרם הנ"ל שהטו"ן אינו שטרם רק שטרם ויעד כתב הרד"ק אי בא בנירי ומשפטו בקמן כי התנועות משתנות, כי הנה בא בעיר רד"ם (תהלים ס"ח כ"ח) בנירי ומשפטו בקמן וכש ילכשם הכהן (שמות כ"ט ל'), משפטו בנירי עכ"ל, ועדיין לא נוסענו כי גם המה זרים הם ואין בהם כח לעזור לעצמם ומכ"א לאחריה, אבל לינראה כי בעבור שהמקור והטו"ן קרובים הם, יבואו זה תחת זה כמו עת ספור ועת רקוד (קהלת ג' ד'), בא המקור בעסקל הטו"ן, וכן את יום השבת (שבת כ"ח'), בא המקור במקום הטו"ן, אמנם בכתיים יש הפרש ביניהם, כי כתיי הטו"ן מורים תמיד על הפועל כמעט איתי אותה אותם, אבל המקור לפי שהוא איננו בין עם לפעל, יבא בני' מוני הכתי, כי לבעמים הם כמעט עלי שלט שלהם ואז עורו על הפועל דהיינו ליחס הפעולה אליו ולהקנותם לו, ופעמים יורו על הפועל כמעט אותו אותו אותם, ולכן במקום שירו על הפועל יבא קמן לפני הע"ס והטו"ן כדון כתיי השמות כמו את ערמם ואת כשרם ואת פרשם (ויקרא י"ו כ"ז), שפירשו עור שלהם צר שלהם וכו', וכן באמרים עקב רב, פירשו באמירתם (בשור שלהם). יש עקב רב ואכר טוב, כמו שפירשו גם רש"י והראב"ע והרד"ק, וכן עד באנה בית לחם, פירשו עד בוא שלהן, (ואתנה בחכמה אינו כתי המקור ש' השם או הפעל כי היא מלת הכתי עצמה ומשפחה איתן), ולכן הם קמוצים, אבל ליחמנה שפירשו ליחס אותן, והכתי מורה על הפועל ככתיי הפעלים, לכן יבא עם הכירי ככתיי מ"ס וטו"ן

(מג) ווען אבער דאן פיר שפעטלייפיג ווארד , זעצטע ער ויא ניכט הין : אלא דאם דיא שפעטלייפיגען פיר לבן , דיא פרוהלייפיגען אבער פיר יעקב ווארען : (מג) דער באן ברויסעטע זיך איבער דיא באסען זעהר אזוי : אונד האסטע פיר קלויגען פיה , מאגדע אונד קנעכטע , קאמעלע אונד עועל :

מג ובהעטוף הצאן לא ישים והיה העטפים ללבן והקשרים ליעקב: מג ופרץ האיש מאד מאד ויהירלו צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים והמרים: לא א וישמע את דברי בני לבן

לא (א) עו קאסטען איהם דיא רעדער קינדער

רש"י

תרגום אונקלוס

(מג) ובלקישות עאנא לא טשיי ויהו לקישיא ללבן ובפירא ליעקב: (מג) ותקוף נקרא לקרא לקרא והוה ליה עאן סגיאן ואטיהו ועבדיו וגמלוו וקשריו: לא (א) וישמע ויתפתגמי בני לבן לטיטר נסיב עשה

(מג) ובהעטוף ל' איסור כתרנוש בלקישו' ומנחס חכרו עם המלכות והמעטפות (ישעי' ג') לשון עטיפת כסות כלומר מתעטפות בעורן וכמרן ואינן מתאוות להתיחס על ידי הזכרים: (מג) נחן רבות פרות ורבו משאר זאן: ושפחות ועבדים * מוכר זאנו בדמים יקרים ולוקח לו כל אלה:

באור

המחבורות אל הטוי, עוד כתב גם הרד"ק ונדגשה הט"ן שלא כמשפט כמו תרלי"ג בה (מכ"ה ו' י'), שלא הי' נשפטה להדגש ונא כן לתפארת הקריאה, ולדעתי לא תהי' תפארת הלשן, כבוד הקריאה, אבל יראה לי שורה על איזה הפגנה, ואולי תהי' פה ההפלה שנתחששו מהר, כענין והקשרים ליעקב, או על הרצוי, כענין ופרץ האיש: (מג) ובהעטוף, כבר כתבתי פי' הרמב"ן, ומנחס חכרו עם המלכות והמעטפות (ישעי' ג' כ"ב), לשון עטיפת כסות כלומר מתעטפות בעורן ומרן ואינן מתאוות להתיחס ע"י הזכרים, והנה אונקלוס תרגמה כשם, ומקרה נשפט מן החומר כמו התאחרות, ויב' ע' תרגמה כשם התואר, ונרדף להסוף המל' כדי שיבא התאר אחר החומר כדרוכו, ושיעורו וכנאן המעטפות לא ישים, ולכנה זאת הסב המנה מייסוד לרבים, כי מלת זאן על הרוב ל'ר, ולדעתו תשום הכי"ת על המקום, כמו בתוך העופים לא ישים, ולדעת אונקלוס תורה על הזין, בעת התאחרות של עיבוד הזאן, אבל יותר נראה שיהי' במקום העבר או העתיד כדרך המקור, והכי"ת על הזין כמו שת"א וכן מפורש להלן והי' בעת יחס הזאן, על הזין, וענינו, בעת העטיפו או בעת יעטפו, וכן מתרג' כל"א, וכתב הראב"ע כי הם בימי תשרי, וזה עשה יעקב שלא ירגיש לבן בדבר העוקלות, או כאשר כתב הרשב"ם שלא הי' חושש על התאחרות, וכבר זכרתי דעת הרמב"ן בזה: (מג) ושפחות ועבדים, מוכר זאנו בדמים יקרים ולוקח לו כל אלה:

לא (א) בני לבן, בנים זכרים מולדו לו אשר שאל יעקב לביתו, עם שנתלה לא היולו ולכן הזכירה רחל להיות רועה זאנו, וכן סופר בספר הישר ואחר ובשנה הרביעית לשנת יעקב נבית לבן סקד ה' את לבן ומכרהו ה' בעבור יעקב ויולדו לו בנים, ואלה שמות בני לבן אשר יולדו לו בימים ההם, והיו בכורו בער וששנהו אליב והשלישי מורש עכ"ל: עשה